

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA EKONOMICKÁ

Bakalářská práce

**Podpora státu při vzniku a provozování
kladné externality v ekonomice**

**Subsidies for establishing and operating
positive externalities in the economy**

Herianová Martina

Cheb 2015

Originál (kopie) zadání BP

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci na téma „Podpora státu při vzniku a provozování kladné externality v ekonomice“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

V Chebu, dne 18.4.2015

.....
Podpis autora

Poděkování

Úvodem bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce PhDr. Čestmíru Jarému za vedení práce, odbornou pomoc, cenné rady a poskytnutý čas, trpělivost a materiály, které mi pomohly při zpracování bakalářské práce. Rovněž děkuji své rodině a přátelům za trpělivost a oporu.

Obsah

Úvod	6
1 Charakteristika tržního selhání	8
1.1 Externality a veřejné statky	8
1.2 Monopolní síla	9
1.3 Asymetrické informace	9
1.4 Sociální péče jako externalita	10
2 Demografické údaje	11
2.1 Kdo je senior	11
2.2 Věková struktura	12
3 Zainteresané subjekty a vymezení pojmů	14
4 Role státu v péči o seniory	17
4.1 Příprava na stárnutí v ČR	17
4.2 Rada vlády pro seniory a stárnutí populace	18
5 „Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017“	20
5.1 Podkladová studie	21
5.2 Zajištění a ochrana práv starších osob	21
5.3 Celoživotní učení	22
5.4 Zaměstnávání starších pracovníků a seniorů ve vazbě na systém důchodového pojištění	23
5.5 Dobrovolnictví a mezigenerační spolupráce	25
5.6 Kvalitní prostředí pro život seniorů	26
5.7 Zdravé stárnutí	27
5.8 Péče o nejkřehčí seniory s omezenou soběstačností	28
5.9 Vyhodnocení Akčního plánu za rok 2013	30
6 Dotační řízení MPSV	35
7 Seniorské a proseniorské organizace	36
7.1 Domovinka	36
7.2 Domov pokojného stáří sv. Alžběty v Plzni	37
7.3 Totem - regionální dobrovolnické centrum	39
7.4 Rada seniorů ČR	41
8 Hodnocení a návrhy opatření	43
Závěr	49
Seznam tabulek	51
Seznam použitých zkratk	52
Seznam použité literatury	53
Příloha A	55
Příloha B	56
Příloha C	58

Úvod

Námětem bakalářské práce je kladná externalita, jak stát podporuje její vznik a provozování. Vláda má dva důvody k zasahování do ekonomiky, a to je podpora ekonomické efektivity a podpora rovnosti. Reálná ekonomika funguje v podmínkách nedokonalé konkurence. Většina politických opatření se zaměřuje buď na zvětšení objemu ekonomického koláče anebo na změnu jeho rozdělování. Jedním z přerozdělovacích procesů může být i cílené poskytování kladné externality, která je také součástí reálné ekonomiky.

Téma bakalářské práce „Podpora státu při vzniku a provozování kladné externality v ekonomice“ zde bude zpracováno jako podpora státu v péči o seniory, která zde bude vyjadřovat kladnou externalitu v podobě veřejného statku poskytovaného státem. Stárnutí a stárnutí populace se stalo na základě demografických prognóz jednou z nejdiskutovanějších otázek posledních desetiletí po celém světě.

Populační stárnutí se promítá do všech oblastí života společnosti a postupně ovlivňuje široké spektrum politických rozhodnutí. Dle predikce ČSÚ bude v ČR do roku 2065 (ČSÚ, 2009) docházet k mírnému zvyšování úrovně plodnosti¹, ke zlepšování úmrtnostních poměrů a zvyšování migrace ze zahraničí. Velikost věkových skupin se bude proměňovat, bude se snižovat skupina ekonomicky aktivních osob a naopak výrazně naroste skupina osob starších 65 let. Zvláště výrazně je předpokládán nárůst počtu osob v nejstarší věkové skupině, tj. ve věku 85 let.

Kladným přínosem prodloužení střední délky života je zvýšený podíl osob, jež mají cenné životní zkušenosti, vysokou odbornost, větší odpovědnost, spolehlivost a rozvážnost. Jsou velkým přínosem pro společnost zejména při vykonávání vysoce odborných pracovních činností a rovněž při předávání svých zkušeností a znalostí mladší generaci.

Negativním dopadem jsou zvýšené nároky na systém sociální ochrany, zejména na systém sociálního pojištění a poskytování sociální a zdravotní péče.

Tématika stárnutí, stárnutí populace a s ním spojených aspektů ekonomické budoucnosti nás obklopuje. Tato sféra je mi velmi blízká, neboť sama provozuji prodejnu „Pan Skleróza – praktické pomůcky pro seniory“. Se starší generací nebo s jejich rodinnými příslušníky se denně setkávám. Sdílím jejich radosti, ale i problémy a obavy z budoucnosti.

¹ Počet dětí na jednu ženu. Nejedná se o celkový nárůst počtu narozených dětí.

Stát si uvědomuje naléhavost opatření, která by reflektovala populační stárnutí. Z tohoto důvodu bylo již v minulosti přijato několik programů. Aby mohla být politická opatření účinná, musí vycházet z komplexního přístupu, z reálného vyhodnocení situace a maximálního využití potenciálu starších pracovníků a seniorů s dlouhodobým výhledem.

Úvodem bakalářské práce jsou uvedeny demografické podklady s prognózami, s jakými změnami by společnost měla počítat. Práce okrajově zmínila zásadní oblasti podpory státu starších občanů a podrobněji se poté zabývala „Národním akčním plánem podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017“. Tento dokument je nosným tématem Ministerstva práce a sociálních věcí v přípravě na stárnutí.

Pro zjištění praktického přínosu tohoto dokumentu byly osloveny seniorské a proseniorské organizace působící v různých oblastech.

Cílem bakalářské práce je zhodnotit výsledky „Národního akčního plánu podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017“ dosažené za rok 2013. Podkladem jsou plánovaná opatření pro toto období. A dále je zhodnocen přínos tohoto plánu v konfrontaci se skutečnými podmínkami v seniorských a proseniorských organizacích. Ke zmiňovanému plánu byly navrženy vlastní náměty ke zlepšení realizace programu. Navrženy byly i další problematické oblasti týkající se seniorů, kterým by měla být věnována pozornost státu jako tvůrce národní politiky stárnutí.

Závěrem práce je zhodnocení dle zjištěných poznatků, zda stát podporuje vznik a provozování kladné externality v podobě péče o seniory.

1 Charakteristika tržního selhání

Trh lze jednoduše definovat jako místo, kde se setkávají kupující s prodávajícími a určují cenu, za kterou budou služby a zboží prodávány a nakupovány. Trhy mohou mít různou podobu, pokaždé však řeší stejné otázky - co, jak a pro koho. Do tržních vztahů vstupují denně miliony spotřebitelů a podniků za účelem uspokojení potřeb. Jejich jednání je neviditelně koordinováno systémem cen .

„Trh je mechanismus, jehož prostřednictvím se kupující a prodávající střetávají, aby určili cenu zboží a množství, jež se nakoupí a prodá.“ (Samuelson & Nordhaus, 2013, s. 26)

Podle teorie Adama Smitha na trh působí „neviditelná ruka trhu“. Vychází z poznatku, že každý jednotlivec sleduje především svůj vlastní zájem. A tím i často prosazuje zájem společnosti účinněji, než když ho opravdu zamýšlí prosadit. Z této znalosti vychází i ekonomická teorie, že za daných podmínek je dokonale konkurenční ekonomika efektivní. Ekonomika vyrábí efektivně, pokud nemůže zvýšit blahobyt jednoho člověka na úkor druhého.

Avšak tato teorie má jisté omezení. Respektive v reálném světě nelze stavět pouze na dokonalé konkurenci, ale je třeba počítat s tržním selháním a tím trhy postrádají efektivitu.

Příčiny tržního selhání, které způsobují nefunkčnost trhů dosahovat efektivních výstupů, jsou

- Existence externalit a veřejných statků
- Monopolní síla
- Asymetrické informace

1.1 Externality a veřejné statky

„Externality (efekty přelévání) vznikají, jestliže firmy nebo lidé přivodí náklady či zisky jiným, aniž by toto přelévání bylo nějak kompenzováno prostřednictvím trhu.“ (Samuelson & Nordhaus, 2013, str. 36)

V případě **externalit** nese jeden subjekt nedobrovolně nějaké náklady nebo zisky, které mu vzniknou činností druhého subjektu. Vzniká zde efekt přelévání.

Externality mohou mít kladnou nebo zápornou podobu, mohou existovat ve výrobě i spotřebě. V obou případech jde o vztah, který není postižen systémem cen.

Záporná externalita vzniká činností jednoho subjektu přinášející negativní dopad na druhý subjekt. Tento negativní dopad není poškozenému hrazen. Typickým příkladem negativní externality je znečišťování životního prostředí. Vlády se obecně více zabývají negativními

externalitami oproti pozitivním. Záporné externality stát reguluje pomocí daní a omezení. Je to například spotřební daň u tabákových výrobků a alkoholu nebo emisní povolenky.

Kladná externalita vzniká činností jednoho subjektu přinášející pozitivní dopad na druhý subjekt. Za tento pozitivní dopad příjemce nijak neplatí. Učebnicovým příkladem je opylování květů včelami. Včely opylují květy v sousedním sadu, jehož majiteli tím poskytnou bezplatně užitek. Naopak majitel včelstva získá bezplatný užitek z nektaru. Z celospolečenského hlediska je v některých případech vhodné pozitivní externality podpořit státní dotací.

„Veřejné statky nejsou ani vylučitelné ani rivalitní. To znamená, že nelze zabránit lidem, aby veřejný statek používali, a požitek jednoho člověka z používání veřejného statku nesnižuje tento požitek pro někoho jiného.“ (Mankiw, 2000, str. 232)

Nejčastěji uváděným příkladem **veřejných statků** jsou státní organizace jako policie, národní obrana, dále statky vytvořené a veřejně přístupné jako mosty, dálnice, veřejné osvětlení a podobně. Pro veřejné statky jsou klíčové dvě základní vlastnosti a to

- Nerivalitní spotřeba (nezmenšitelnost) – spotřebovávání statku jedním uživatelem nemá vliv na spotřebovávání jiných uživatelů – statek se nespotebovává.
- Nevyloučitelnost – je nemožné anebo velmi nákladné některé uživatele ze spotřeby tohoto statku vyloučit.

Mezi pojmy veřejných statků a externalit existuje vztah. Externalita má povahu veřejného statku. Jako veřejné statky jsou i externality nevyloučitelné a ve spotřebě nerivalitní.

1.2 Monopolní síla

Nedokonalá konkurence se projevuje v podobě monopolní síly. Monopolní síla je schopnost prosadit určitou cenu. Při dané technologii jsou v nedokonalé konkurenci ceny vyšší a výstupy nižší než v dokonalé konkurenci. *„Příliš vysoká cena a nízký výstup jsou známkou neefektivity spjaté s nedokonalou konkurencí.“* (Samuelson & Nordhaus, 2013, str. 35). Nedokonalé konkurenční trhy jsou členěné na tři různé typy tržní struktury. Extrémním případem nedokonalé konkurence je monopol. Druhým typem je oligopol a posledním je monopolistická konkurence.

1.3 Asymetrické informace

Tržní selhání v podobě asymetrické informace vzniká v situaci, kdy jedna strana trhu má lepší informace než druhá. Na trhu statků a trhu práce je zpravidla lépe informovaná strana prodávající než kupující. Na trhu pojištění a úvěrů je to naopak. Asymetrické informace

vznikají v důsledku utajené činnosti, kde tyto činnosti nemohou být přesně a bez dodatečných nákladů pozorovatelné, nebo utajené informace, kde jedna strana trhu má více odborných znalostí.

1.4 Sociální péče jako externalita

Obsahem bakalářské práce je problematika péče o seniory. Státem poskytnutá péče přináší starším občanům kladný užitek. Tuto péči přijímají, aniž by za ní přímo vynakládali nějaké prostředky. Jedná se o kladnou externalitu.

Sociální péče zároveň vykazuje znaky veřejného statku. Náklady na vyloučení jsou vysoké. Služby jsou produkovány přímo vládou nebo soukromými firmami na zakázku státu. Distribuované jsou prostřednictvím veřejného rozpočtu a financování probíhá z výnosů povinných daní. Jsou zde splněny podmínky veřejného statku – nerivalita a nevyloučitelnost.

Kvalita a rozsah sociální péče jsou politickým rozhodnutím vlády. „*Veřejné výdaje reflektují politické volby vlády. Jakmile vláda rozhodne, jaké statky a služby mají být zabezpečovány a v jaké kvantitě a kvalitě mají být produkovány, představují veřejné výdaje náklady na uskutečnění těchto plánů.*“ (Jackson & Braun, 2003, s. 147).

Demografické prognózy predikují v budoucnu zvýšené nároky na sociální péči. Úkolem vlády jsou opatření k zajištění dostupnosti potřebných služeb v budoucí době, tak aby veřejný rozpočet unesl tuto zátěž a zároveň kvalita života seniorů nijak neutrpěla nebo se naopak ještě zvýšila.

2 Demografické údaje

Během devadesátých let došlo vlivem ekonomické i sociální transformace ke změnám v některých demografických charakteristikách populace. Populace začíná výrazně stárnout, stejně jako je tomu v ostatních evropských státech. K tomuto jevu dochází v důsledku změn v charakteru demografické reprodukce. Je to především z důvodu prodlužování věku jedinců a naopak poklesem porodnosti. Velká změna v intenzitě porodnosti nastala po roce 1990, kdy došlo v důsledku změny životního stylu k poklesu úhrnné míry plodnosti až na hranici 1,13 dítěte na jednu ženu, tj. výrazně pod úroveň přirozené reprodukce populace. Naopak pokroky v medicíně a vlivem dalších pozitivních faktorů dochází k prodloužení „středního věku“ lidí. Prodloužení celkové délky života lze také odvodit z dat ČSÚ. V roce 1950 bylo zcela výjimečné dožít se věku 100 let. V roce 1950 dle ČSÚ byly v celé republice pouze 3 lidé století. V roce 1980 už to bylo 160 a v roce 2000 necelých 1000 lidí.

Prognózy předpokládají podobný trend v budoucnosti – zachování nízké úrovně plodnosti i další pokles úmrtnosti zejména ve vyšším věku, následkem je „demografické stárnutí“. Demografické stárnutí je proces, při němž se pozměňuje věková struktura obyvatelstva, zvyšuje se podíl seniorů a snižuje se podíl dětí mladších 15 let, seniorské skupina roste početně relativně rychleji než obyvatelstvo jako celek. Výsledkem těchto změn je významná proměna věkové struktury obyvatelstva a v době, kdy současná silná generace třicátníků překročí důchodový věk, dojde k výraznému zvýšení zastoupení seniorů v populaci.

Důsledky demografického stárnutí ovlivňují sociální a ekonomický vývoj. Změna věkové struktury se velmi citelně dotýká financování důchodového systému. Čerpání sociálního zabezpečení a zdravotní péče se zvyšuje, produktivních pracovníků naopak ubývá. Stárnutí populace se odráží v postavení seniorů ve společnosti a v mezigeneračních vztazích.

2.1 Kdo je senior

Stárnutím se nejčastěji rozumí souhrn změn ve struktuře a funkcích organismu, které se projevují zvýšenou zranitelností a poklesem výkonnosti jedince. Tyto změny nenastupují současně, probíhají v průběhu času. Stárnutí je individuální proces, jednotlivé funkce organismu stárnou nerovnoměrně.

V polovině minulého století generace přes padesát let již byla považována za starší generaci. Dnešní padesátníci zůstávají déle mladí, střední věk se prodloužil a generace se k sobě více přiblížily. 7% lidí, dnešních padesátníků narozených v roce 1963, je teprve v polovině svého života (ČSÚ).

Je obtížné jednoznačně určit, kdy končí střední věk a začíná stáří. Pro posouzení se někdy používá kalendářní věk, který je odvozen od data narození. Tato hodnota má však málo vypovídací hodnotu. Nevypovídá o soběstačnosti ani o zdravotním stavu starého člověka. Častěji se proto využívá pro definici počátku stáří doba, kdy začne být člověk závislý. Toto období je spojené s ukončením pracovního poměru nebo jiné ekonomické aktivity a počínající závislost na mladší generaci. Věk vymezující odchod do důchodu se obvykle pohybuje v rozmezí mezi 60 a 65 lety. Zhruba v tomto období dochází dle gerontologů k evidentním fyzickým a psychologickým změnám, proto i gerontologové počátek stáří stanovují v rozmezí 60 a 65 let, i když probíhající změny mohou být velice subjektivní. **Pro účely této práce je vymezen věk seniorů na 65+.**

2.2 Věková struktura

Věkovou strukturu populace České republiky lze rozdělit do tří hlavních věkových skupin. Je to skupina dětí 0-14 let, střední věk 15-64 let, kde se předpokládá ekonomická aktivita, a poslední skupina 65+. Tyto skupiny se budou v průběhu let proměňovat, viz Tabulka 1. Jak již bylo zmíněno, v důsledku nízké porodnosti se výrazně zmenšuje první nejmladší skupina. Naopak výrazný je nárůst seniorské skupiny 65+

Tabulka 1 Vývoj složení obyvatelstva ČR podle hlavních věkových skupin mezi lety 2000-2065, vybrané roky (v %)

Věk	2000	2010	2015	2020	2025	2035	2045	2055	2065
0-14	16,4	14,2	15,1	15,6	14,9	13,0	13,3	13,9	13,2
15-64	69,8	70,6	67,2	64,4	63,4	62,5	57,0	53,7	54,6
65+	13,8	15,2	17,7	20,1	21,7	24,5	29,6	32,4	32,2

Zdroj: DEMOGRAFIE, Demografické stárnutí ČR podle výsledků projekce, 2012 [online]. [cit. 15.4.2014]
Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=824

Na grafu, viz Příloha A, je znázorněna reálná věková struktura obyvatelstva České republiky v roce 2010 a předpokládaná věková struktura dle ČSÚ v roce 2065. Je vidět rapidní změna, jež zasáhne celou populaci ČR. Skupina obyvatel ve věku 65 a více let bude početně i nadále narůstat.

„Index závislosti, vyjádřený poměrem počtu osob ve věku 15-64 let a počtu osob ve věku nad 65 let, který charakterizuje ekonomické zatížení produktivní složky obyvatelstva, poklesne mezi roky 2010 a 2065 z hodnoty 4,6 osob v produktivním věku na 1 osobu ve věku postproduktivním na hodnotu 1,7“ (ČSÚ, 2009). V roce 2010 tedy na jednoho seniora

připadalo 4,6 osob v produktivním věku. V roce 2065 již připadá na jednoho seniora pouze 1,7 osoby ekonomicky aktivní. V budoucnu nejenže podstatně naroste počet starých osob, ale zároveň se snižuje počet osob ve středním věku. Sníží se tedy počet ekonomicky aktivních lidí, kteří budou přispívat do veřejného rozpočtu, a zároveň více než dvojnásobně se zvýší počet starých lidí, kteří naopak budou prostředky z veřejného rozpočtu odčerpávat v podobě sociální péče a dále také z fondů důchodového pojištění.

3 Zainterесované subjekty a vymezení pojmů

Oblastí péče о seniory se zabývá mnoho subjektů. Tuto problematiku subjekty zpracovávají dle charakteru své činnosti. Jedná se о národní politiku přípravy na stárnutí, financování, politika na úrovni krajů a obcí, vlastní poskytování sociálních služeb a další.

1. **Stát** – Stát, respektive aktuální zákonodárci, určují národní politiku přípravy na stárnutí. Na úrovni národní se této problematice věnuje zejména:

1.1. **Ministerstvo práce a sociálních věcí**, které je hlavním koordinátorem. Je autorem národních akčních plánů, které vymezují hlavní priority národních cílů. Aktuální akční plán bude v bakalářské práci dále podrobněji analyzován.

1.2. **Rada vlády pro seniory a stárnutí populace** (dále jen „Rada“) byla sestavena na základě usnesení vlády ze dne 22. března 2006. Rada je stálým poradním orgánem vlády v problematice seniorů a stárnutí populace. Ve svém jednání podporuje vytvoření podmínek pro aktivní a zdravé stárnutí v České republice a zároveň v prodloužení ekonomické aktivity seniorů v kontextu demografického stárnutí. Dále bude podrobněji popsána náplň práce Rady.

1.3. Další ministerstva, která řeší pouze dílčí otázky spojené se seniory z pohledu svých ministerstev.

2. **Krajské úřady** – činnost krajských úřadů navazuje na národní cíle přípravy na stárnutí určené státem. Zákon о sociálních službách ukládá krajům povinnost zpracovávat střednědobý plán rozvoje sociálních služeb na svém území. Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb je výsledkem čínorodého procesu zjišťování potřeb osob ve stanoveném území a hledání způsobů jejich uspokojování s využitím dostupných zdrojů.

3. **Obce** - při zpracovávání střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb kraj spolupracuje s obcemi na území kraje, se zástupci poskytovatelů sociálních služeb a se zástupci osob, kterým jsou sociální služby poskytovány. Obce s krajem aktivně spolupracují při přípravě a realizaci střednědobého plánu sociálních služeb. Sdělují mu informace о potřebách poskytování sociálních služeb na území obcí, informují о možnostech uspokojování těchto potřeb pomocí sociálních služeb a о jejich dostupných zdrojích. Obce se dále spolupodílejí na zajištění dostupnosti sociálních služeb a financování běžných nákladů.

Krajské úřady a obce mají specializované odbory sociální péče. Vystupují jako zřizovatelé příspěvkových organizací, které poskytují sociální péči. Jsou nejvýznamnějším zřizovatelem ústavních zařízení pro seniory.

4. Proseniorské organizace – jsou to organizace, které pracují ve prospěch seniorů. Jedná se zejména o obecně prospěšné organizace, církevní právnické organizace, spolky a další. Příkladem jsou poskytovatelé pečovatelské služby, domácí péče, ale i různé spolky dbající o volnočasové aktivity seniorů.

5. Seniorské organizace - organizace, které sdružují seniory do různých zájmových spolků. Činitelé jsou přímo senioři a pracují pro svoji komunitu.

Aktivity všech zmiňovaných subjektů jsou velmi obsáhlé. Bakalářská práce se proto bude dále zabývat podrobněji pouze **činnostmi státu a seniorských a proseniorských organizací.**

Vymezení pojmů:

- **Sociální služby** - jsou vymezeny zákonem č. 108/2006 Sb. Zákonem o sociálních službách. Sociální služby zahrnují sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. Sociální služby se poskytují jako služby pobytové, ambulantní nebo terénní.
- **Sociální péče** - je vymezena zákonem č. 108/2006 Sb. Zákonem o sociálních službách. Jedna z forem sociálních služeb. Napomáhá osobám zajistit jejich soběstačnost, s cílem podpořit život v jejich přirozeném sociálním prostředí nebo jim zajistit důstojné prostředí a zacházení, pokud už jejich stav vylučuje setrvání v domácím prostředí.
- **Pečovatelská služba** - je vymezena zákonem č. 108/2006 Sb. Zákonem o sociálních službách. Je to terénní nebo ambulantní služba poskytovaná osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení. Služba se poskytuje v domácnostech osob a v zařízeních sociálních služeb. Je to například pomoc s běžnými úkony v domácnosti, pomoc s osobní hygienou apod.
- **Domácí péče** – je vymezena zákonem č. 372/2011 Sb. Zákonem o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování. Jedná se o zdravotní péči poskytovanou ve vlastním sociálním prostředí pacienta. Je to ošetrovatelská péče, léčebně rehabilitační péče nebo paliativní péče.
- **Paliativní péče** – je péče poskytovaná nevléčitelně nemocným pacientům a jejich blízkým osobám. Primárním cílem není vyléčení pacienta či prodloužení jeho života, ale prevence a účinné mírnění bolesti a dalších tělesných i duševních strádání.

- **Neformální péče** – je péče, kterou bezplatně poskytují rodinní příslušníci, blízcí lidé nebo dobrovolníci. Nejčastější formou je péče o rodiče – seniory.
- **Tísňová péče** – je vymezena zákonem č. 108/2006 Sb. Zákonem o sociálních službách. Je to terénní služba, kterou se poskytuje nepřetržitá distanční hlasová a elektronická komunikace s osobami vystavenými stálému vysokému riziku ohrožení zdraví nebo života v případě náhlého zhoršení jejich zdravotního stavu nebo schopností.
- **Příspěvek na péči** - je vymezen zákonem č. 108/2006 Sb. Zákonem o sociálních službách. Poskytuje se osobám závislým na pomoci jiné fyzické osoby. Tímto příspěvkem se stát podílí na zajištění sociálních služeb. Příspěvek na péči se poskytuje ve čtyřech stupních dle závislosti na jiné osobě.

4 Role státu v péči o seniory

Česká republika prošla od roku 1989 velkou celospolečenskou transformací. Přešla k tržnímu hospodářství, vznikly nové instituce a byly přijaty nové zákony. Stala se standardní demokratickou zemí. S ekonomickou reformou byly zahájeny i změny celého sociálního systému. Systém sociálního zabezpečení zahrnuje oblast sociálního pojištění (důchody, nemocenské, nezaměstnanost, úrazové), státní sociální podpory (rodinných dávek) a sociální péče. Významnou část sociálních služeb zajišťují kraje a obce.

Sociální pojištění funguje na základě fondu, do kterého občané přispívají po dobu své ekonomické aktivity a následně z tohoto fondu v případě potřeby čerpají. V případě důchodového pojištění je to po dosažení hranice věku odchodu do starobního důchodu. Nejedná se o externalitu, proto je v této práci sociální pojištění zmíněno jen okrajově.

V české republice má sociální pojištění tradici přesahující sto let. Důležitým mezníkem ve vývoji sociálního zabezpečení byl zákon z roku 1948, který vytvořil systém národního pojištění. Od padesátých let až do roku 1989 však postupně docházelo k deformacím, systém se stal statickým a v některých částech i diskriminačním, neumožňoval individuálnější rozhodování, nebyly vytvořeny podmínky pro rozvoj soukromého dobrovolného pojištění apod.

Velkou transformací prošlo důchodové pojištění až po roce 1989. Byla zavedena univerzálnost, odstraněna diskriminace, zavedeno pojistné a transformován nositel pojištění. Důležitým krokem kupředu byl přijatý zákon o dobrovolném doplňkovém důchodovém systému (penzijní připojištění se státním příspěvkem).

Současný systém je založen na povinném základním důchodovém pojištění podle zákona č. 155/1995 Sb. Zákona o důchodovém pojištění. Tento zákon zavedl potřebnou flexibilitu systému, prodlužování věkové hranice pro nárok na starobní důchod, došlo k přizpůsobení systému mezinárodním pravidlům a k zakotvení pravidelné valorizace.

Důchodový systém je dále založen na důchodovém spoření podle zákona č. 426/2011 Sb. Zákona o důchodovém spoření, od roku 2013 a na doplňkovém penzijním spoření podle zákona č. 427/2011 Sb. Zákona o doplňkovém penzijním spoření.

4.1 Příprava na stárnutí v ČR

Velký pokrok v medicíně, lepší životní a pracovní podmínky i sociální rozvoj vedou v současné době k delšímu životu lidí. Dnes lidé méně předčasně umírají v dětském věku

nebo během svého pracovního života. Získané roky života jsou hodnotou samy o sobě. Lidé mají možnost oproti minulosti prožít delší život a starší lidé tak tvoří větší část populace než dříve. Bohužel dalším výrazným demografickým jevem je nižší porodnost a tím také menší počet malých dětí.

Stárnutí populace je výrazným rysem demografického vývoje našeho národa, stejný trend je i u dalších rozvinutých zemí Evropy. Tento vývoj je předpokládán i v následujících letech. Stárnout postupně začínají populačně silné poválečné ročníky a v kombinaci s delší dobou dožití jednotlivců se podíl seniorů ve společnosti zvyšuje.

Politika státu reaguje na přichozí demografické změny. Ve svých koncepcích se snaží zohlednit jednak aspekt problematiky stárnutí, ale také využít pozitivum, které demografické změny přináší. Větší počet starších lidí tvoří v důsledku zkvalitnění se vzdělání a zlepšujícího se zdravotního stavu možnosti pro sociální a ekonomický rozvoj. Politika státu by měla využít tento potenciál a podpořit starší osoby v ekonomickém a sociálním rozvoji. Důležité je nastavit příznivé podmínky politiky zaměstnanosti, důchodovou politiku a ostatní související činnosti.

Z pohledu Ministerstva práce a sociálních věcí patří mezi hlavní zásady politiky přípravy na stárnutí důraz na lidská práva, respektování aspektu problematiky stárnutí, celoživotní přístup ke stárnutí a zdraví, důraz na rodinu a mezigenerační vztahy.

Na základě těchto principů již bylo v minulosti vytvořeno několik programů

- „Zásady OSN pro starší osoby“ (1991)
- „Mezinárodní akční plán pro problematiku stárnutí“ (OSN, Madrid 2002)
- „Národní program přípravy na stárnutí na období let 2003 až 2007“
- „Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012“

Prioritní témata – aktivní stárnutí, prostředí a komunita vstřícná ke stáří, zlepšení zdraví a zdravotní péče ve stáří, podpora rodiny a pečovatелů, podpora participace na životě společnosti a ochrana lidských práv.

- **„Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017“.**
Jedná se o aktuální program, který bude podrobně vysvětlen v dalších kapitolách práce.

4.2 Rada vlády pro seniory a stárnutí populace

V roce 2006, v období prvního národního plánu, byla založena vlastní instituce pro problematiku seniorů a stárnutí populace - Rada vlády pro seniory a stárnutí populace. Jak již název napovídá, tato Rada by měla být v těchto otázkách poradním orgánem vlády. Účelem

bylo vytvořit provázanou skupinu ze zástupců jednotlivých ministerstev a zástupců seniorských a proseniorských organizací.

Rada má 28 členů. Předsedou je ministr práce a sociálních věcí, místopředsedou je náměstek ministra práce a sociálních věcí. Dalšími členy jsou náměstci ministrů zdravotnictví, financí, vnitra, školství, mládeže a tělovýchovy, dále náměstek ministra pro místní rozvoj, dopravy. Dalšími členy jsou zástupci různých organizací, které jsou zainteresovány v problematice stárnutí.

Náplní práce Rady jsou návrhy koncepčního a legislativního řešení problematiky seniorů a stárnutí populace. Systematicky se zabývá ochranou lidských práv seniorů a navrhuje opatření k jejímu posílení. Rada by měla být koordinátorem spolupráce mezi orgány veřejné správy, sociálními, občanskými sdruženími seniorů a proseniorskými organizacemi a dalšími právníckými a fyzickými osobami, které působí v této oblasti. Měla by podněcovat výzkumnou a analytickou činnost, rozšiřování zdrojů statistických výzkumů pro koncepční činnost a vyhodnocování její úspěšnosti. Dalším úkolem je sledovat a vyhodnocovat doporučení Evropské unie a dalších mezinárodních organizací s tematikou stárnutí a další úkoly.

5 „Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017“

Vláda České republiky usnesením ze dne 13. února 2013 č. 108 schválila Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017 (dále jen Akční plán), strategický dokument, který stanovil cíle a opatření, která je třeba přijmout v konkrétních oblastech v kontextu demografického stárnutí a sociálních změn. Cílem je zajistit, aby dílčí politiky adekvátně reagovaly na tyto změny a na potřeby a problémy starších lidí. Program vychází z předpokladu, že ke zvýšení kvality života ve stáří a k úspěšnému řešení výzev spojených s demografickým stárnutím je nezbytné zaměřit se na následující prioritní témata:

- 1. Zajištění a ochrana práv starších osob**
- 2. Celoživotní učení**
- 3. Zaměstnávání starších pracovníků a seniorů ve vazbě na systém důchodového pojištění**
- 4. Dobrovolnictví a mezigenerační spolupráce**
- 5. Kvalitní prostředí pro život seniorů**
- 6. Zdravé stárnutí**
- 7. Péče o nejkřehčí seniory s omezenou soběstačností**

Pro definování priorit a hlavních úkolů byl využit přístup spočívající v navázání spolupráce s důležitými relevantními aktéry v dané oblasti. Jsou to především další ministerstva, místní a krajská samospráva, nestátní organizace, akademické sféra a samotní senioři.

Usnesením vláda ukládá všem rezortům dále zmiňovaným realizovat Akční plán a zpracovat hodnotící zprávu o průběžném plnění cílů. Na realizaci projektu se podílí Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo kultury, Ministerstvo pro místní rozvoj, Ministerstvo životního prostředí, Ministerstvo dopravy, Ministerstvo obrany, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo zemědělství, Ministerstvo průmyslu a obchodu, Ministerstvo financí, Ministerstvo spravedlnosti.

Usnesení dále vyzývá hejtmany, primátora hlavního města Prahy, primátory měst Brna, Ostravy a Plzně a představitele místní samosprávy ke spolupráci na realizaci cílů a opatření Akčního plánu a k podpoře regionálních a místních aktivit v této oblasti.

Výše jmenovaným oblastem jsou věnovány jednotlivé kapitoly, kde je nejdříve popsána problematika oblasti a poté jsou vymezeny hlavní strategické cíle. Naplnění strategických cílů

je dále rozpracováno do specifických cílů. Ke splnění těchto cílů jsou stanovena jednotlivá opatření. Opatření může být jen jedno nebo i několik. V opatření je přímo definován úkol, zodpovědnost za jeho splnění, kdo má na úkolu spolupracovat a také termín splnění.

Program navazuje na Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012.

V rámci usnesení ze dne 13. února 2013 byla uložena jednotlivým zainteresovaným ministerstvům povinnost jednou ročně zpracovat hodnotící zprávu o plnění úkolů vyplývajících z Akčního plánu. Tyto jednotlivé informace potom zpracovalo MPSV a vydalo jednu souhrnnou zprávu o plnění Akčního plánu. V době finalizování této bakalářské zprávy byla k dispozici souhrnná zpráva za rok 2013. Ve zprávě je hodnocení jednotlivých gestorů, jak splnili zadané cíle ve své působnosti.

5.1 Podkladová studie

Podkladová studie, na jejímž základu byl vytvořen Akční plán, zmiňuje několik důležitých oblastí spojených se stárnutím.

- Demografické stárnutí v ČR
- Zaměstnávání starších osob a seniorů ve vazbě na systém důchodového pojištění
- Dobrovolnictví a mezigenerační spolupráce
- Kvalitní prostředí pro život seniorů
- Zdravé stárnutí
- Péče o seniory

5.2 Zajištění a ochrana práv starších osob

Senioři jsou společenskou skupinou se zvýšenou zranitelností. S přibývajícím věkem obtížněji prosazují svoje práva a musí čelit mnohým stereotypům a předsudkům. Se zhoršujícím se fyzickým i duševním zdravím, v důsledku procesu stárnutí, se pojí domněnka bezbrannosti a snížené schopnosti bránit se nátlaku, špatnému zacházení a protiprávnímu jednání. Znevýhodnění spočívá ve snížené soběstačnosti, ale také s předsudky, které mají za následek diskriminaci oproti jiným skupinám obyvatelstva. Starší osoby jsou považovány za pracovně méně výkonné, méně intelektuálně zdatné, neschopné se naučit novým věcem. Důsledkem je neochota zaměstnávat starší pracovníky, podceňování jejich úsudku a poškozování ve výši odměňování za práci. Společnost je nedostatečně informována o procesu stárnutí a specifických potřebách seniorů. Při ignorování či porušování práv starších osob se často jedná jen o nevědomost, není v tom zlý úmysl.

„Vize: Seniorům je zajištěno plné požívání všech jejich práv a ochrana před projevy špatného zacházení a diskriminace na základě věku.“ (MPSV, Příprava na stárnutí, Akční plán, 2013, str. 7 [online]. [cit. 16.1.2015]. Dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/14540/NAP_2013-2017_070114.pdf)

Starší osoby mají plné právo na svoji lidskou důstojnost stejně jako ostatní skupiny obyvatel. Toto právo vyplývá z ústavního pořádku i z mezinárodních úmluv na ochranu lidských práv. Aby bylo dodržování lidských práv účinné, sami senioři musí znát svoje práva. Jejich porušování musí umět rozeznat od cizích lidí, ale i ze strany své rodiny.

Pro naplnění vize první kapitoly byly stanoveny dva strategické cíle. Prvním strategickým cílem je zabezpečit osvětu společnosti o potřebách seniorů a zvýšit zájem společnosti o naplňování těchto potřeb. K naplnění strategického cíle byly stanoveny dva specifické cíle. Prvním specifickým cílem je zvýšení povědomí společnosti o právech starších osob, které mělo být dosaženo jednak podporou a šířením informačních a vzdělávacích materiálů zaměřené na tuto problematiku a dále podporou průběžného vzdělávání pracovníků justice, úředníků, zdravotních a sociálních pracovníků a dalších zainteresovaných osob v problematice práv seniorů.

Druhým strategickým cílem je zabezpečit ochranu seniorů před diskriminací a všemi projevy nedůstojného zacházení, týrání a zneužívání. Ke splnění druhého strategického cíle byly vytyčeny dva specifické cíle. Prvním je zvýšení ochrany práv starších osob a seniorů a posílení jejich nezávislosti a možnosti ochrany a vymahatelnosti jejich práv. Podkladem by měla být zpracovaná analýza dopadu a vlivu antidiskriminačního zákona na ochranu a prevenci věkové diskriminace. Dle této analýzy by se měl vypracovat návrh případných změn. A dále podporovat osvětové, vzdělávací aktivity, dostupnost různých forem pomoci, podpory a poradenství. Druhým specifickým cílem je ochrana seniorů před zneužíváním, špatným zacházením, týráním a zanedbáváním. Opět by měla být provedena analýza právního rámce péče. Dalším opatřením je navázání spolupráce s neziskovými organizacemi za účelem šíření informovanosti o problematice porušování práv seniorů.

5.3 Celoživotní učení

Celoživotní učení představuje provázaný proces získávání vědomostí, schopností a praktických dovedností v průběhu celého života. Program celoživotního vzdělávání propojuje učení s vlastní praxí. Umožňuje pružně reagovat na potřeby trhu a na kvalifikační požadavky zaměstnavatele. Nedílnou součástí celoživotního učení je profesní vzdělávání, které rozšiřuje,

prohlubuje a doplňuje dosavadní znalosti. Česká republika v současné době patří mezi země s nejmenším objemem financí vynakládaných na další vzdělávání v rámci celé EU.

Vzdělání pro seniory zajišťují univerzity třetího věku (U3V), akademie seniorů a další vzdělávací kurzy nabízené především prostřednictvím nestátních organizací a organizací zřizovanými obcemi.

U3V nabízí 21 českých veřejných vysokých škol s více než 700 specializovanými kurzy pro seniory. Poptávka posluchačů v současné době stále převyšuje nabídku, i když studuje pouze 1,5% seniorů. Nabyté znalosti jsou pozitivním přínosem především v jejich osobním rozvoji, zvyšuje se jejich aktivní zapojení do společnosti.

„Vize: Celoživotní učení jako přirozená a funkční součást společnosti.“ (MPSV, Příprava na stárnutí, Akční plán, 2013, str. 12 [online]. [cit. 16.1.2015]. Dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/14540/NAP_2013-2017_070114.pdf)

V důsledku demografického stárnutí roste nutnost zapojit na trh práce co největší podíl osob i v seniorském věku prodloužením jejich pracovního života. Prodloužení pracovní kariéry do vyššího věku bude vzhledem k naplnění ekonomických potřeb společnosti zcela zásadní.

Byly stanoveny dva strategické cíle. Prvním je vytvoření funkčního systému pokračujícího vzdělávání, který bude zajímavý pro zaměstnance i zaměstnavatele a bude reflektovat situaci trhu práce. K naplnění prvního strategického cíle byly stanoveny tři specifické cíle. Specifickým cílem číslo jedna je úprava rámcových vzdělávacích programů a pedagogické postupy tak, aby studenti měli dostatek informací o potřebách lidí měnících se s přibývajícím věkem, vychovávaly k úctě ke stáří a posilovaly mezigenerační solidaritu. Druhým specifickým cílem je dobrovolnickou činnost začlenit do celoživotního učení. Třetím specifickým úkolem je zefektivnění celoživotního vzdělávání ve vztahu k situaci na trhu práce.

Druhým strategickým cílem je zvýšení počtu seniorů, kteří se dále vzdělávají prostřednictvím univerzity třetího věku a akademie seniorů, umožnit vzdělávání i z hlediska místní dostupnosti. Byl stanoven jeden specifický cíl a to rozvíjení univerzit třetího věku a dalších vzdělávacích forem s důrazem na zajištění dostupnosti i v menších obcích.

5.4 Zaměstnávání starších pracovníků a seniorů ve vazbě na systém důchodového pojištění

Cílem je maximální využití potenciálu pracovní síly starších lidí. Důchodový systém, který slibuje dávky po dovršení určitého věku, musí být schopen plnit své závazky. Proto by se měl

tento systém vyvíjet a upravovat dle aktuální situace a předpokladů v budoucnosti. Již v minulosti v rámci důchodové reformy byly zrušeny pobídky k předčasnému ukončení ekonomické aktivity. Předčasné důchody sice stále přetrvávají, ale jsou již trvale kráceny. S dostatečným předstihem je reagováno na demografický vývoj, který předpokládá prodlužující se střední délku života.

„Vize: Senioři jako zkušení, vysoce odborní a vyzrálí pracovníci na trhu práce včetně existujících flexibilních podmínek pro jejich postupný přechod z pracovní aktivity do starobního důchodu.“ (MPSV, Příprava na stárnutí, Akční plán, 2013, str. 17 [online]. [cit. 16.1.2015]. Dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/14540/NAP_2013-2017_070114.pdf)

Provedenými reformami byly odstraněny bariéry pro ekonomickou činnost po dosažení důchodového věku. Záměrem bylo prodloužit aktivní činnost a oddálit odchod z práce a začátek pobírání dávek. Nově zavedený institut „přesluhování“, kdy je odchod do starobního důchodu oddálen a odměnou je procentní navýšení starobního důchodu, je však málo využíván. Masově je využíván model souběhu výdělečné činnosti s pobíráním důchodu. Ačkoliv při využívání tohoto souběhu senioři i nadále odvádí příspěvky na sociální pojištění, nepodporuje toto nastavení dostatečně motivaci k odkladu odchodu do starobního důchodu a využívání institutu přesluhování.

Nejobtížnější znovunalezení pracovního místa po jeho ztrátě je pro osoby starší 50 a více let. Jedním z možných řešení je nastartovat vlastní podnikání, při kterém mohou uplatnit své nabyté znalosti a zkušenosti. Měla by jim být poskytnuta potřebná podpora k vlastní realizaci.

Stárnutí populace se promítne i do pracovních kolektivů. Proto by měly být vytvořeny podmínky jednak legislativní, ale i přímo na pracovištích.

Byly stanoveny dva strategické cíle. Prvním je zabezpečit dostatečnou informovanost veřejnosti o důchodové reformě a možnostech ekonomické aktivity ve spojení s dávkou důchodového systému. Specifickým cílem je revidování systému důchodového pojištění za účelem zainteresování osob, které dosáhly hranice věku pro nárok starobního důchodu, pro setrvání v pracovní činnosti, tak aby se z důchodového fondu neodčerpávaly prostředky na jejich penze a naopak aby dále do fondu přispívaly.

Druhým strategickým cílem je prodloužení ekonomické aktivity seniorů a motivovat je k odkladu odchodu do důchodu za pomoci legislativních úprav podmínek, posilování

významu Age managementu² na pracovištích a potýkat se s věkovou diskriminací. Prvním specifickým cílem je podpora osob samostatně podnikajících, poskytnout jim pomoc v začátku podnikání a potřebnou podporu. Druhým specifickým cílem je zhodnocení nabytých zkušeností starších pracovníků a nabídnout jim možnost rekvalifikace na základě jejich potenciálu. Třetím specifickým cílem je podpora pružnosti trhu práce při zaměstnávání starších zaměstnanců. Čtvrtým specifickým cílem je rozšíření Age managementu v České republice. Pátým specifickým cílem je definování spolupráce mezi významnými zaměstnavateli na trhu práce za účelem rozšíření Age managementu v České republice. Šestým specifickým cílem je změna názoru na stárnutí na základě dostatečného informování společnosti o věkové různorodosti, která by měla být vnímána pro zaměstnavatele i společnost jako výhoda. Sedmým specifickým cílem je podpora implementace Age managementu na Úřadě práce. Osmým specifickým cílem je podpora zaměstnavatelů v zavádění konceptu Age managementu. Posledním devátým specifickým cílem je osvěta lékařů ohledně Age managementu především v oblastech pracovně-lékařské péče a ochrany zdraví při práci.

5.5 Dobrovolnictví a mezigenerační spolupráce

Mezigenerační spolupráce se týká různých aktivit napříč společnostmi. Podpora v této oblasti vede k vytvoření pozitivních intergeneračních sociálních vazeb prospívajících společnosti, ovlivňuje kvalitu života. Je přínosem v sektoru sociálních a zdravotních služeb a může kladně ovlivňovat i ekonomický rozvoj.

Dobrovolné aktivity seniorů se organizují především v seniorských hnutích, městských klubech seniorů nebo v zájmových organizacích či občanských sdruženích. Bariéry, které brání seniorům se zapojit do dobrovolnictví, jsou nedostatečné sebevědomí, že mohou být společnosti prospěšní, dále obava z finančního zatížení spojená s dobrovolnictvím a bariéry plynoucí z jejich celkové únavy.

„Vize: Senioři jako nedílná, aktivní a samozřejmá součást naší společnosti.“ (MPSV, Příprava na stárnutí, Akční plán, 2013, str. 25 [online]. [cit. 16.1.2015]. Dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/14540/NAP_2013-2017_070114.pdf)

V následujícím období je nutné zaměřit se na posilování stabilních mezigeneračních vztahů, odpovídající infrastrukturu a míru integrace a participace.

² Age management je řízení zohledňující věk zaměstnanců. Cílem je podporovat komplexní přístup k řešení demografické situace na pracovišti, každý pracovník by měl mít možnost využít svůj potenciál a nebyl znevýhodněn kvůli svému věku.

Pozitivní postoje k problematice starší generace je třeba formovat od útlého mládí. Mezigenerační vztahy jsou nepříznivě ovlivněné stereotypy, na kterých se podílejí i média, kde zobrazují seniory pouze jako ekonomickou zátěž pro společnost. Důležité je rozvíjet aktivity, které sobě navzájem přiblíží světy seniorů a mladých lidí. Rovněž mezigenerační spolupráce je výzvou pro zaměstnavatele.

K posílení mezigenerační spolupráce může významně přispět dobrovolnictví. Dobrovolnická činnost jednak napomáhá zvýšení kvality života seniorů, ale zároveň je to také příležitost k aktivnímu zapojení do společnosti po opuštění pracovního trhu. Je prevencí sociálního vyloučení ve vyšším věku.

K naplnění vize dobrovolnictví a mezigenerační spolupráce byly stanoveny dva strategické cíle. Prvním strategickým cílem je vytváření a rozvíjení kvalitních mezigeneračních vztahů a spolupráce v rodině, komunitě i na celospolečenské úrovni. Opět bylo stanoveno několik specifických cílů. Prvním je zvýšení kvality sdělovacích prostředků, jejich profesionality a serióznosti. Druhým specifickým cílem jsou aktivity na základních a středních školách, které by vedly ke zvýšení úcty ke stáří, dialogu a mezigenerační spolupráce. Třetím specifickým cílem je rozvoj podmínek pro mezigenerační spolupráci a setkávání.

Dalším, druhým strategickým cílem je překonání mýtu, že senioři mohou být pouze příjemci dobrovolnické činnosti a podpořit tento předpoklad zapojením více seniorů do dobrovolnické činnosti. Specifickým cílem je rozvoj dobrovolnictví na základně schválení nového zákona o dobrovolnictví a podpoře dobrovolných činností.

5.6 Kvalitní prostředí pro život seniorů

Kvalitní prostředí je základní předpoklad pro aktivní život seniorů. Starší občané musí překonávat mnohé negativní bariéry – horší zdravotní stav, nižší příjmy, nižší úroveň vzdělání, nedostatečnou dopravní dostupnost, ztížený přístup ke službám, věkovou diskriminaci od společnosti a další.

Většina starší populace si přeje bydlet ve svém domově, ve svém prostředí, kde žije se svou rodinou a v blízkosti přátel. Jejich přání však lze vyhovět pouze za předpokladu rozvinutých terénních služeb a dostatečné občanské vybavenosti. S přibývajícím počtem staršího obyvatelstva bude nutné vybudovat bydlení v nových vhodných formách, aby odpovídalo potřebám seniorů a zároveň bylo finančně a místně dostupné. V současné době je značně podceňována příprava vlastního bydlení na stáří - to je zajištění vhodné velikosti bytu a jeho úprava pro zvýšení bezpečnosti při běžném pohybu.

V oblasti dopravy senioři využívají převážně městskou hromadnou dopravu. I zde však stále přetrvávají fyzické bariéry, které brání zdravotně postiženým občanům využívat tento druh dopravy a snižuje se tím jejich soběstačnost.

„Vize: Kvalitní prostředí s odpovídající infrastrukturou, dosatečnou nabídkou bydlení a občanské vybavenosti umožňující aktivní zapojení seniorů do komunitního života.“ (MPSV, Příprava na stárnutí, Akční plán, 2013, str. 31 [online]. [cit. 17.1.2015]. Dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/14540/NAP_2013-2017_070114.pdf)

Bytová politika by měla reflektovat na zvyšující se podíl seniorů. Vhodné územní plánování zohledňující současné i budoucí potřeby seniorů, bezbariérové prostředí přátelské všem generacím podporuje prodlužování nezávislého soběstačného života seniorů. Vyhovující bydlení prodlužuje nezávislý život seniorů a zvyšuje jeho kvalitu.

Města i obce by měly rozvíjet dopravu, která by byla místně i finančně seniorům dostupná a zohledňovala by jejich zvláštní potřeby. A nejedná se pouze o motorizovanou dopravu, ale také vybudování a úpravu cyklostezek, protože senioři s oblibou využívají ke své přepravě i jízdní kola.

Byly stanoveny dva strategické cíle. Prvním z nich je zvyšování aktivního zapojení starších osob do komunitního života. Specifickým cílem je zapojení seniorů do diskuze při řešení otázek týkajících se seniorů na místní a krajské úrovni.

Druhým strategickým cílem je vytvořit nabídku vhodného bydlení, prostředí s vhodnou infrastrukturou. Prvním specifickým cílem je podporovat bezbariérovost a dostupnost veřejné hromadné dopravy, kterou senioři hojně využívají a zvyšovat tak jejich soběstačnost. Druhým specifickým cílem je instruování architektů při navrhování venkovního prostředí a staveb občanského vybavení o potřebách seniorů. Třetím specifickým cílem je určit vhodnou bytovou politiku s ohledem na populační stárnutí. Zohledněny by měly být měnící se potřeby v průběhu života. Čtvrtým specifickým cílem je prevence kriminálních útoků, domácího násilí a poškozování spotřebitele. Pátým cílem je zvýšení informovanosti Policie ČR o problematice stárnutí.

5.7 Zdravé stárnutí

Zdraví je jednou z důležitých podmínek pro aktivní začlenění na trhu práce i ve společenském životě. Lepší zdravotní stav se pozitivně odráží ve vyšší výdělku, v lepší atraktivnosti na trhu práce, snižuje počet předčasných odchodů do důchodu.

Na jedné straně je otázka, zda informovanost o prevenci je v našem státě dostatečná, ale zároveň, zda občané mají dostatečný zájem a motivaci k preventivním programům.

„Vize: Zdraví životní styl a prevence nemoci jako základní předpoklad pro zvýšení kvality a prodloužení aktivního života ve stáří.“ (MPSV, Příprava na stárnutí, Akční plán, 2013, str. 36 [online]. [cit. 17.1.2015]. Dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/14540/NAP_2013-2017_070114.pdf)

Osvěta zdravého životního stylu musí začít již v raném věku a nabyté zkušenosti uplatňovat celý život. Investice do vzdělání pozitivně ovlivňují míru zdraví a sociální integrace ve starším věku. Starší občané by měli mít dostatek informací, jak udržovat své zdraví a předcházet onemocněním. Některá onemocnění jsou přímo spjata s vyšším věkem. Do určité míry lze těmto onemocněním předcházet nebo je alespoň zmírnit. Individuální přístupy každého jednotlivce vytvářejí celkový zdravotní stav obyvatelstva, za své zdraví nese do jisté míry zodpovědnost každý sám za sebe.

Byly stanoveny dva strategické cíle. Prvním strategickým cílem je zdravý životní styl seniorů, motivovat je k odpovědnosti za své zdraví. První specifický cíl je šíření prevence nemocí, které jsou spojeny s věkem 50+ a kladení důrazu na zdravý životní styl všech věkových skupin. Druhým specifickým cílem je podpora výzkumu na téma podpory zdraví a zdravého stárnutí.

Druhým strategickým cílem je dostatečná nabídka preventivních programů v komunitě a ve společnosti. Specifický cíl je podpora obcí a regionů v rozvíjení zdravého prostředí, které je přívětivé ke všem věkovým generacím. Druhým specifickým cílem je podpora projektů zdravého stárnutí s ohledem na potřeby seniorů a jejich rozmanité potřeby. Třetím specifickým cílem je podpora vzdělávání profesí, které pracují v oblasti veřejného zdraví, v oblasti práce se staršími lidmi.

5.8 Péče o nejkřehčí seniory s omezenou soběstačností

Demografickým stárnutím se zvyšují požadavky na zdravotní a sociální služby. Na situaci je nutné se připravit a v dostatečném předstihu podniknout kroky k zefektivnění poskytování sociální a zdravotní péče.

Rozvíjet by se měly všechny druhy sociální péče, tak aby senior si mohl vybrat variantu, která mu nejvíce vyhovuje z hlediska jeho individuální situace a preferencí. Důležité jsou kvalitní poradenské služby o všech variantách dostupné péče.

„V současné době existuje 2 762 poskytovatelů sociálních služeb, jejichž jednou z cílových skupin jsou senioři. Z uvedeného počtu je 1 838 služeb nepobytových a 924 pobytových se souhrnnou kapacitou 49 259 lůžek. Výhradně seniorům jsou určeny domovy pro seniory, kterých je v současné době 515, což představuje 8% podíl všech sociálních služeb a 48 % všech pobytových sociálních služeb. Domovy pro seniory mají souhrnnou kapacitu 39 730 lůžek, což je 54 % lůžek všech pobytových služeb.“ (MPSV, Příprava na stárnutí, Akční plán, 2013, str. 40 [online]. [cit. 17.1.2015]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14540/NAP_2013-2017_070114.pdf)

Do budoucna lze předpokládat nárůst onemocnění spjatých s vyšším věkem jako je Alzheimerova choroba a další. Proto musí být rozvíjena specializovaná péče určená pro tyto osoby.

„Vize: Široká nabídka provázaných sociálně-zdravotních služeb včetně zapojení pečovatелů, která bude reagovat na specifické potřeby nejkřehčích seniorů s omezenou soběstačností.“ (MPSV, Příprava na stárnutí, Akční plán, 2013, str. 40 [online]. [cit. 17.1.2015]. Dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/14540/NAP_2013-2017_070114.pdf)

V oblasti profesionální péče musí dojít k propojení zdravotní a sociálních sféry a dalších služeb poskytovaných v domácím prostředí. Zvláštní pozornost by měla být věnována rozvoji specializované geriatrické péči včetně komplexní diagnostiky.

Byly stanoveny dva strategické cíle. Prvním z nich je dostupnost specializované geriatrické péče, která zohledňuje různé potřeby a specifické životní situace seniorů. Bylo určeno několik specifických cílů. Prvním je poskytnutí dlouhodobé a paliativní péče s důrazem na kontinuitu a místní a časovou dostupnost. Druhým specifickým cílem je rozvoj geriatrické péče ve všech stádiích, to je v akutní fázi, následné i doléčovací. Třetím specifickým cílem je stanovit program péče o osoby s demencí včetně výcvikových programů a školení v této oblasti. Čtvrtým specifickým cílem je podpora rozvoje informačních a komunikačních technologií a služeb asistovaného života pro seniory. Asistované služby umožňují prodloužit období, ve kterém lidé mohou zůstat ve svém přirozeném prostředí. Pátým specifickým úkolem je rozvoj sociálních služeb zejména v menších obcích, ve kterých nejvíce hrozí seniorům sociální vyloučení. Šestým specifickým cílem je odemknout pobytové služby tak, aby klienti nebyli vyloučeni ze společnosti.

Druhým strategickým cílem je zvýšení informovanosti o neformální péči. Specifickým cílem je vytvoření vhodných podmínek pro neformální pečující, zejména pro rodinné příslušníky, a motivovat je k účasti na péči o své nejbližší.

5.9 Vyhodnocení Akčního plánu za rok 2013

V červnu roku 2014 vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí „Zprávu o plnění Národního akčního plánu podporujícího pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017 za rok 2013“.

Tato zpráva odráží stav platný k 31. březnu 2014. Popisuje plnění Akčního plánu jednak z hlediska vytyčených priorit, ale zároveň se také gestoři vyjadřují k plnění jednotlivých konkrétních opatření, které jim uložil Akční plán.

Po zkušenostech z minulých let s obdobnými programy byl aktuální Akční plán zpracován s cílem být přehlednější, konkrétnější a umožnit objektivní hodnocení plnění cílů a opatření jednotlivými gestory. Avšak i nyní se objevily překážky jednotlivých gestorů, proč nemohla být opatření realizována. Jsou to nedostatečné kapacity organizační, finanční a personální, které vznikly z důvodu nevhodné formulace obsahu navrhovaných opatření nebo nesprávně definovaných odpovědností za plnění nebo nereálnost opatření.

Jednoznačnému zhodnocení plnění daných opatření zabraňuje absence měřitelných indikátorů.

- **Zajištění a ochrana lidských práv starších osob** - Oblast ochrany práv seniorů není zajišťována na systémové úrovni. Na meziresortní úrovni by měl být orgán, který by komplexně zajišťoval a prosazoval práva seniorů. Rychlejší a efektivnější řešení by usnadnila vzájemná provázanost a koordinace činností ministerstev a dalších institucí.

V současné době po přijetí nového Občanského zákoníku vyvstala zvýšená potřeba dostupných právních služeb. Více pozornosti by se mělo věnovat osvětovým a vzdělávacím akcím. Senioři jsou potencionálním cílem různých podvodníků.

Hlavním doporučením pro všechny aktéry Akčního plánu je i nadále medializovat problematiku stárnutí a související práva seniorů.

- **Celoživotní učení** - Podmínkou aktivního stárnutí je mimo jiné udržení mentální aktivity a sociálního kontaktu seniorů. V rámci univerzit třetího věku jsou na veřejných vysokých školách nabízeny vzdělávací programy. Kvalifikovaně a tématicky rozvíjí vědomosti a přispívají tak k aktivnímu přístupu k životu.

Význam vzdělávání v seniorském věku je jednak ve zvýšení vzdělanosti, informovanosti a seznámením se s novými technologiemi, praktickými v každodenním životě. Ale také přispívají ke zvýšení kvality života, zlepšují mezigenerační spolupráci.

Další možná forma vzdělávání je distanční forma – virtuální univerzita třetího věku (VU3V). Je určena především pro vzdělávání seniorů v regionech, kteří se z různých důvodů nemohou zúčastňovat prezenčních přednášek v sídlech vysokých škol a univerzit. Překážkami mohou být vzdálenost, zdravotní a časové důvody, finanční náročnost na dopravu apod.

Virtuální univerzita třetího věku zajišťuje přístup k vysokoškolskému studiu všem seniorům v rámci celé České republiky bez rozdílu místa bydliště. Poskytuje tím stejné příležitosti všem seniorům a představuje tak novou moderní alternativu ke klasické prezentační přednáškové výuce. Využívá nové komunikační technologie a internetu.

- **Zaměstnávání starších pracovníků a seniorů ve vazbě na systém důchodového pojištění** - Pozitivním jevem je vyšší míra zaměstnanosti starších osob. Ta u osob ve věku 55 – 64 let v roce 2013 dosáhla hodnoty 51,6%, oproti roku 2012, kdy byla 49,4% , v roce 2008 činila dokonce 47,6%. Za poslední kvartál roku 2013 se vyšplhala uvedená míra až na 52,6%. Z tohoto pozitivního a stabilního trendu lze vyvozovat, že do roku 2020 by ČR mohla dosáhnout splnění národního cíle politiky zaměstnanosti pro věkovou skupinu 55 – 64 let a tím je dosažení míry zaměstnanosti 55%³.

Starší pracovníci mají na trhu práce obtížnou pozici. Potýkají se s měnící se pracovní výkonností. Příčinou je více faktorů – zhoršující se zdravotní stav, nižší vzdělání a horší adaptabilita na nové podmínky. Zároveň v některých případech musí zajišťovat alternativní formu péče o osoby blízké, jejich rodiče jsou často ve vyšším seniorském věku a vyžadují potřebnou péči. Nabídka flexibilních organizací práce se zkráceným pracovním úvazkem nebo možností práce z domova je nedostatečná.

- **Dobrovolnictví a mezigenerační spolupráce** - Dobrovolnickou službou se rozumí aktivity, které dobrovolník vykonává ve svém volném čase, ze svobodné vůle a bez nároku na odměnu jako pomoc spoluobčanům a společnosti obecně. V současné době se zvyšuje zejména počet dobrovolníků v seniorských letech, kteří mají zájem se zapojit do dobrovolnických aktivit týkajících se jejich věkové skupiny.

3 Zdroje dat: MPSV, Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v roce 2013, přílohavá část, 2013, [online]. [20.1.2015]. www: http://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/trh_prace/rok2013

Další oblastí dobrovolnictví je mezigenerační spolupráce. Jedná se v podstatě o výpomoc rodin různých generací. Senioři se realizují jako „náhradní prarodiče“ – věnují se dětem mladých rodičů, kteří například nemají své vlastní rodiče. Senioři rodičům děti hlídají, rozvíjí jejich znalosti a sami mají uspokojující dojmy z pocitu potřebnosti a užitečnosti. Rodiče dětí naopak svým „náhradním prarodičům“ pomáhají při náročnějších pracích v domácnostech.

A další skupinou dobrovolníků jsou mladší lidé, kteří poskytují cílenou pomoc seniorům. Někteří plní roli pouze společníka, kdy dochází za seniorem a tráví s ním svůj čas. Osamocení starých lidí je velice častá. Dobrovolníci docházejí v rámci pomoci přímo domů za klientem anebo dochází do seniorských domovů.

- **Kvalitní prostředí pro život seniorů** – Na úrovni krajské a místní samosprávy odpovědní pracovníci prosazují politiku vycházející z potřeb seniorů. Bohužel na úrovni ústřední státní správy tomu tak není.

Kvalitní prostředí pro život znamená i bezpečné prostředí. V současné době byly zaznamenány nekalé prodejní praktiky na předváděcích akcích. V souvislosti s klamáním spotřebitelů na těchto akcích byl zaveden systém „spotřebitelského ombudsmana“. Úkolem tohoto systému je za pomoci kontaktních míst na živnostenských úřadech ve spolupráci s neziskovými organizacemi pomoci oklamáným spotřebitelům domoci se svých práv.

Jednou z organizací, která prosazuje práva seniorů, je i občanské sdružení Rada seniorů České republiky, o.s. Dle Akčního plánu měly být zřízeny podorganizace v rámci krajů a měst. To zatím neproběhlo, ale organizace má stále tento úmysl.

Mezi zásadní faktory, které ovlivňují kvalitu života, patří spokojenost s bydlením. Výdaje na bydlení spolu s výdaji na energie jsou často největší položkou v rozpočtu domácností. Nejvíce jsou ohrožené domácnosti s jedním příjmem. V našem právním systému chybí dosud komplexní úprava sociálního bydlení. To by mělo být dostupné pro znevýhodněné skupiny osob. Původně byl úkol návrhu komplexního řešení sociálního bydlení určen Ministerstvu pro místní rozvoj. V roce 2014 byl předán Ministerstvu práce a sociálních věcí ve spolupráci s dalšími resorty a odbornou veřejností.

- **Zdravé stárnutí** - Na prevenci a osvětu v oblasti zdraví je kladen stále malý důraz. Zhoršený fyzický a psychický zdravotní stav zvyšuje čerpání zdravotní péče, ale navíc je spojen i se sociálním vyloučením.

Realizují se různé projekty s cílem prevence a osvěty zdraví. Jsou však překážky, které výrazně snižují výsledek, kterého by v optimálních podmínkách mohlo být dosaženo. Jsou to tyto faktory:

- Programy se uskutečňují nahodile a nesystematicky. Není plánována žádná časová posloupnost. Je to z důvodu grantového financování.
- Aktivizační programy jsou realizovány nerovnoměrně především ve větších městech, v malých obcích tyto aktivity chybí.
- Osvěta o zdraví je prezentována vysoce kvalifikovanými profesionály, od kterých je sdělení pro seniory nesrozumitelné.
- **Péče o nejkřehčí seniory s omezenou soběstačností** - V souvislosti s demografickým stárnutím se bude zvyšovat počet seniorů s omezenou soběstačností, kteří jsou závislí na péči. Nezbytná provázanost sociální a zdravotní služby je v současnosti řešena v těchto oblastech:
 - Posuzování potřeb uživatele
 - Problematika personálního zajištění služeb
 - Nastavení spolupráce mezi sociální a zdravotní oblastí – připravované koncepční změny, posílení spolupráce sociálních pracovníků ve zdravotnických zařízeních.
 - Institucionální péče
 - Domácí péče a neformální péče

Úkolem je zajistit dostupnost sociálních služeb. Dostupnost geografickou, s dostatečnou kapacitou a širokou škálou požadovaných služeb. Předpokládá se nárůst počtu služeb sociálních především v ambulantní a terénní formě. Rezervy jsou spatřovány v obsazení pobytových služeb – klienti by měli především využívat dostupné ambulantní a terénní služby. Pobytová služba by měla být až tím posledním řešením.

Za rok 2014 činily dotace 7,372 mld. Kč. Většina z této částky 5,718 mld. Kč bylo určeno na sociální péči. Sem patří převážná většina pobytových služeb, které jsou finančně nejnáročnější ze všech sociálních služeb v ČR.

Závěr a doporučení k vyhodnocení Akčního plánu

Autoři Akčního plánu vyjádřili zklamání z dosažených výsledků. Dokument formulovali záměrně cíleně, konkrétně definovali potřebná opatření a chtěli dosáhnout jejich realizace. Hlavní příčinu spatřují v neprovázanosti Akčního plánu s Programovým prohlášením vlády a rovněž s koncepcemi, které jsou vytvářeny na jednotlivých ministerstvech. I přesto, že si

všichni uvědomují problematiku demografického stárnutí, realizace politiky stárnutí zůstává pouze v úrovni verbální a plnění opatření stejně jako přístup jednotlivých rezortů je převážně pouze formální.

Bohužel ani činnost Rady vlády pro seniory a stárnutí populace, orgánu, který byl zřízen k řešení seniorské problematiky na mezirezortní úrovni, nepřinesla významné výsledky. Tato Rada nemá žádné pravomoci, je to pouze poradní orgán, není vnímána jako plnohodnotný partner. Všechna důležitá a pro seniory nepříznivá opatření byla projednávána mimo Radu, bez možnosti jejich ovlivnění.

6 Dotační řízení MPSV

Ministerstvo práce a sociálních věcí v rámci podpory cílů Akčního plánu vyhlašuje každým rokem dotační program „Podpora veřejně účelných aktivit seniorských a proseniorských organizací s celostátní působností“. Cílem je podpořit různá občanská sdružení, která svojí činností zvyšují kvalitu života seniorů a spolupracují na řešení problematiky spojené se stárnutím populace, uspokojováním potřeb starších osob a prosazování jejich zájmů.

Celkový objem finančních prostředků určených na realizaci Dotačního programu je limitován objemem prostředků, který byl na tyto účely vyčleněn ve státním rozpočtu.

O dotaci mohou požádat seniorské a proseniorské organizace, kterými se pro tyto účely rozumí občanské spolky, obecně prospěšné společnosti, církevní právnické osoby, nadace a nadační fondy. Zúčastnit se nemohou obchodní společnosti ani fyzické osoby.

K zajištění výběru žádostí o dotaci určených k realizaci v rámci Dotačního programu je sestavena komise. Předsedou komise je náměstek ministra MPSV, další členy komise rovněž stanovuje MPSV.

Žadatelé v roce 2012 a 2013 požadovali v dotačním řízení podobný objem peněz a rovněž i počet projektů je zhruba shodný, viz Příloha C. V roce 2014 již dochází k mírnému nárůstu v peněžním objemu požadovaných dotací i počtu projektů. Data za rok 2015, která jsou k dispozici zatím za 1.kolo, prokazují, že i letošní rok dojde k nárůstu zájmu o prostředky z tohoto dotačního řízení. Organizace se zapojují opakovaně a lze i předpokládat zvýšenou informovatnost o dotačním řízení, které již probíhá čtvrtým rokem. Pro zhodnocení počtu a objemu peněz schválených projektů se bohužel nepodařilo získat podklady.

7 Seniorské a proseniorské organizace

Autorka práce oslovila několik organizací z Plzeňského kraje, které se zabývají péčí o seniory. Jedná se o různorodé společnosti, které poskytují seniorům rozmanité služby. Je zde uveden zástupce domova pro seniory, organizace zajišťující pečovatelskou službu a domácí péči, organizace zaměřené na volnočasové aktivity a dobrovolnictví a dále sdružení Rada seniorů ČR.

7.1 Domovinka

Činnost Agentury domácí péče byla zahájena roku 1998. Registraci pro vykonávání agentury vlastnila jako fyzická osoba Mgr. Bohumila Hajšmanová. V roce 2012 byla pečovatelská služba převedena na nově založenou obecně prospěšnou společnost DOMOVINKA – sociální služby, o.p.s. a dále byla rovněž v roce 2012 založena společnost s ručením omezeným DOMOVINKA ADP s.r.o.

Domovinka – sociální služby, o.p.s. poskytuje pečovatelskou službu, tíšňovou péči, denní stacionář, týdenní stacionář a krizovou pomoc. Klienty jsou občané s průměrným věkem 80-ti let, ze 70% ženy.

Primární činností je pečovatelská služba a stacionář. Pečovatelská služba je terénní služba poskytovaná osobám, kteří mají sníženou soběstačnost z důvodu vyššího věku, onemocnění nebo zdravotního postižení. Pečovatelská služba spočívá v pomoci s běžnými úkony péče o vlastní osobu, pomoc a podpora při podávání jídla a pití, pomoc při osobní hygieně, převlékání a další. Pomoc zahrnuje i běžný úklid, nakupování nebo doprovod k lékaři.

Denní a týdenní stacionář je určen pro klienty, kteří nejsou soběstační a potřebují asistenci jiné osoby. Zařízení využívají rodiny, které potřebují seniora buď část dne nebo na několik dnů umístit v zařízení s péčí.

Téměř polovičním zdrojem příjmů Domovinky o.p.s. jsou dotace, viz Příloha B. Zbývající významnou položkou příjmů jsou tržby z prodeje služeb ve výši 5.446.000,- Kč. Tuto částku tvoří zejména příjmy přímo od klientů, kteří si pečovatelskou službu a jiné poskytnuté služby hradí ze svých prostředků anebo z příspěvku na péči, poskytovaným státem.

Společnost je financována téměř z poloviny z dotací. Hlavní překážky při financování:

- Na dotace není právní nárok, nejistota jejich získání
- Dlouhodobá prodleva při schvalování
- Velká byrokratická zátěž

- Informace musí sami aktivně vyhledávat – personální náklady

Tyto překážky znemožňují plánování rozpočtu v dlouhodobém horizontu.

Domovinka ADP s.r.o. je nestátní zdravotnické zařízení registrované u Krajského úřadu v Plzni.

Hlavní činností je poskytování zdravotních služeb v domácím prostředí – domácí péče. Tuto činnost může vykonávat pouze kvalifikovaný personál, zdravotní sestry. Domácí péče je převážně hrazena ze zdravotního pojištění a je možná pouze na doporučení lékaře. Některé úkony si hradí sami pacienti.

Příjmy společnosti z převážné většiny jsou od zdravotních pojišťoven jako náhrady za poskytnutou zdravotnickou péči. Některé úkony, které nehradí pojišťovna, si klienti hradí přímo sami.

Poskytování domácí péče je zatím málo využívanou službou. Klienti se do střediska dostanou na doporučení praktického lékaře. Domácí péče je levnější než hospitalizace pacienta v nemocnici nebo jiných podobných zařízeních. Navíc je pacient v domácím prostředí u své rodiny, kvalita života se navzdory horšímu zdravotnímu stavu výrazně nezhorší.

O Akčním plánu pracovníci Domovinky mají povědomí. V souladu se zásadami Akčního plánu již pracují, vyhotovení tohoto plánu jim však žádnou pomoc v jejich práci nepřineslo.

Svoji práci naplňují zejména sedmý bod Akčního plánu „Péče o nejkrehčí seniory s omezenou soběstačností“. Domovinka je příkladnou organizací, kde se pojí zdravotní a sociální péče. Při terénní obsluze může jeden klient naráz čerpat zdravotní a sociální péči poskytnutou jedním pracovníkem. Domovinka však musí tyto dvě služby administrativně rozdělit do svých dvou organizací. Domácí péče bude klientovi poskytnuta Domovinkou ADP s.r.o. a organizace tento úkon dostane proplacený od zdravotní pojišťovny. Pečovatelská služba bude klientovi poskytnuta Domovinkou sociální péče o.p.s. a organizaci jí uhradí klient buď ze svých příjmů nebo ze svého příspěvku na péči. Tato služba je dotována státem jako sociální služba. Tento systém organizaci administrativně zatěžuje.

7.2 Domov pokojného stáří sv. Alžběty v Plzni

Provozovatelem Domova pokojného stáří sv. Alžběty v Plzni je Diecézní charita Plzeň. Statut Diecézní charity Plzeň je církevní právnická osoba (CPO) dle zákona č. 3/2002 Sb.. Zřizovatelem je plzeňský biskup církve římskokatolické Mons. František Radkovský, Biskupství plzeňské, a působí v Plzeňském a Karlovarském kraji.

„Posláním zařízení je poskytování podpory, pomoci a laskavé péče seniorům nad 65 let, kteří se ocitli v nepříznivé sociální situaci, kterou nejsou schopni řešit vlastními silami, včetně komplexní ošetrovatelské a pečovatelské péče.“ (DIECÉZNÍ CHARITA PLZEŇ, Výroční zpráva 2013, str. 8 [online]. [cit. 27.2.2015]. Dostupné z <http://www.dchp.cz/res/data/016/001976.pdf>)

Poskytují zde nepřetržitou péči - ošetrovatelskou, pečovatelskou, ergoterapeutickou, asistenční, duchovní i sociální podporu plnohodnotného života seniorů. Jedná se o jeden z nejmenších domovů pro seniory v Plzeňském kraji pouze pro 26 klientů. Průměrný věk klientů je 86 let. Kapacita domova je nedostatečná, v současné době je v pořadníku 90 neuspokojených žádostí o umístění v tomto domově.

Nejvýznamnějším zdrojem příjmů seniorského domova jsou tržby od uživatelů, viz Příloha B. Klienti si v tomto zařízení hradí ubytování a stravu, měsíční náklad pro klienta je 10-11tis. Kč. V tržbách od uživatele je také zahrnut příspěvek na péči poskytovaný státem. Zhruba třetina zdrojů příjmů představují dotace z různých zdrojů na provoz zařízení.

Problém s financováním jako u ostatních organizací – nemohou se v dlouhodobém plánování spolehnout na výši dotací a velká byrokratická zátěž. V přijímacím řízení klientů musí zohledňovat, jak velký má klient nárok na příspěvek na péči. Z hlediska dlouhodobého plánování je žádoucí, aby skladba klientů byla alespoň z 50-ti % s nárokem příspěvku na péči ve 3. a 4. stupni. Při zachování takové skladby klientů tuto položku mohou vyhodnotit jako stabilní zdroj příjmů. Dotace získané na provoz nemohou použít na údržbu nemovitostí. Tyto náklady musí hradit z jiných zdrojů.

Zástupci Diecézní charity Plzeň jsou informováni o existenci Akčního plánu. S jeho programem souhlasí, avšak jeho existence nijak neovlivňuje jejich činnost.

Prvním tématem Akčního plánu, který se týká provozu seniorského domova, je „Zajištění a ochrana lidských práv starších osob“. V tomto zařízení působí sociální pracovnice, které dohlíží na ochranu práv klientů při přijímání do ústavního zařízení, ale také v průběhu jejich pobytu. Často administrativní záležitosti ohledně přijetí do tohoto zařízení zařizují příbuzní klienta, sociální pracovnice zjišťuje, zda klient skutečně chce ze své vlastní vůle bydlet v jejich zařízení. Sociální pracovnice pomáhá i s dalšími úkony, jednání s úřady, vyřizování příspěvku na péči a podobně.

Dalším bodem Akčního plánu, který se dotýká tohoto zařízení, je „Péče o nejkřehčí seniory s omezenou soběstačností“. Akční plán vybízí k nabídce specializované geriatrické péče. Zatím se však hledají zdroje financování.

Ve vyhodnocující zprávě Akčního plánu je dále zmíněna myšlenka, že existují rezervy v současném pojetí pobytových služeb. Pobytové služby by měly být poskytovány pouze klientům, kteří nemohou být zaopatřeni jiným druhem služeb, např. neformální péčí rodinných příslušníků. Tato úvaha však neodpovídá situaci Domova pokojného stáří sv. Alžběty, kdy již nyní je počet neuspokojených žádostí o poskytnutí služby 3,5 krát větší než je celková kapacita domova. Třetím bodem Akčního plánu, který se týká provozu domova pro seniory, je „Dobrovolnictví a mezigenerační spolupráce“. Do domova dochází dobrovolníci různého věku, kteří dělají společnost klientům domova a pomáhají organizovat jejich volný čas.

7.3 Totem - regionální dobrovolnické centrum

Spolek TOTEM - regionální dobrovolnické centrum (dále jen Totem) vznikl v roce 1999 původně jako občanské sdružení, které je registrováno u Ministerstva vnitra. V roce 2014 se transformoval do právní formy spolek. Je to nestátní nezisková organizace.

Od počátku činnosti se Totem zabýval dobrovolnictvím. Postupem času se původní myšlenka dobrovolnického centra dále rozvíjela a v současné době se spolek realizuje v těchto oblastech:

- **Totem pro seniory** – hlavní náplní činnosti je vzdělávání seniorů a aktivizační programy. Další důležitou činností je terapeutická práce se seniory, podpora rozvoje a udržení psychických i fyzických sil. Na programu mají také zážitkové a komunitně orientované projekty, zapojování seniorů do života místní komunity, podporu klubových a volnočasových seniorských aktivit a kulturní projekty.

Při realizaci projektů orientovaných na seniory reagují na potřeby a požadavky svých klientů, reagují na potřeby společnosti. Reflektují odlišnosti seniorského věku a vytvářejí vstřícké programy k uspokojení potřeb seniorů – jejich sounáležitosti, touhy po přátelství, informacích, kontaktu, společenského uplatnění, posílení sebedůvěry, respektu, potřeby seberealizace a dalších. Nabízí aktivity, které působí jako prevence sociálního vyloučení a přispívají k oddálení závislosti seniorů na sociálních službách.

- **Totem v dobrovolnictví** – Totem šíří myšlenku dobrovolnictví již od samého vzniku spolku. Podporuje oblast propagace a šíření myšlenky bezúplatné dobrovolné pomoci.

Zajišťuje přijímání, vysílání a podporu dobrovolníků. Nabízí metodickou pomoc organizacím při práci s dobrovolníky a mezinárodní výměnu zkušeností v rámci dobrovolné činnosti.

Průměrný věk klientů je 55let.

Zdroje příjmů Totemu pochází zhruba ze 75% z dotací z různých zdrojů, viz Příloha B. Jako jediná z oslovených organizací získala za rok 2013 i dotaci na investiční výdaje.

Sociálně – aktivizační služby poskytují pro 450 lidí. Jedná se o jazykové kurzy, pohybové cvičení, trénování paměti a kurzy PC. Některé aktivity jsou nabízené zdarma, jiné si klienti musí hradit sami. Kapacita kurzů zdarma je bohužel nedostatečná. Klienti jsou ochotni za tuto službu platit pouze v malé míře. Tato situace je jiná pouze u akademie třetího věku, kde je rovněž výrazně vyšší poptávka nad nabídkou i když se jedná o placenou službu.

Dotace od Plzeňského kraje jsou určeny zejména na provoz, dotace z Ministerstva vnitra (odbor prevence kriminality) jsou použity na programy dobrovolnictví a mentoringové programy. Sociálně – aktivizační služby jsou hrazené z fondu Ministerstva práce a sociálních věcí.

Zástupci Totemu jsou informováni o existenci Akčního plánu. Ještě před vznikem aktuálního Akčního plánu již pracovali v souladu s programy, které byly předchůdci tohoto dokumentu. Předsedkyně správní rady Totemu Bc. Vlasta Faiferlíková je zároveň členkou Rady vlády pro seniory a stárnutí populace, paní předsedkyně je členkou pracovní skupiny na podporu vzdělávání a dobrovolnictví, kterou Rada vytvořila.

Totem se angažuje v těchto oblastech Akčního plánu

- Celoživotní učení – Totem nabízí vzdělání prostřednictvím Akademie třetího věku. Je zaměřena na seniory, kteří již nejsou ekonomicky aktivní, ale chtějí se dále udržet v psychické i fyzické kondici, rozvíjet zájmy, získávat nové informace z různých oblastí lidského života a být členem skupiny lidí podobného věku a zájmů. Jedná se o podporu osobnostního a sociálního rozvoje seniorů, sebedůvěry a zájmu o další učení. Přidanou hodnotou je navazování a rozvíjení společenských kontaktů a přátelství.
- Dobrovolnictví – je myšlenka, která stála u zrodu tohoto spolku. Věnují se projektům, které rozšiřují počet nových dobrovolníků. Nabízejí možnost dobrovolnického pobytu v zahraničí. Pomoc dobrovolníků je určena dětem a rodinám, které se ocitnou v problémových situacích nebo v aktivizačních činnostech pro klienty centra – maminky na mateřské dovolené a především pro seniory. V současné době jsou v Totemu čtyři

dobrovolnické programy – Management dobrovolnictví v plzeňském regionu, Evropská dobrovolná služba, Mentoringové programy a Dobrovolnický klub Klíč.

- Zdravé stárnutí a současně i zajištění a ochrana práv starších osob – tento cíl Akčního plánu je naplňován programem Moudření. Cílem tříletého programu Moudření je škola zdravého aktivního stárnutí, posilování sebedůvěry seniorů založené na správném sebehodnocení a orientaci ve společenských podmínkách. Účelem je jejich správné rozhodování o svém osudu a důstojné realizaci. Program je tvořen zajímavými přednáškami o současných vědeckých poznatcích o stárnutí a stáří v oblasti sociální gerontologie a geriatry.

7.4 Rada seniorů ČR

Rada seniorů České republiky vznikla zaregistrováním v roce 2004 s právní formou spolek. Tento spolek je zcela samostatný subjekt bez vazeb na Radu vlády pro seniory a stárnutí populace, jejíž činnosti se bakalářská práce rovněž věnuje.

Rada seniorů ČR vznikla po vzoru západní Evropy. Posláním je vytváření otevřené společnosti pro všechny generace, koncipování mezigeneračních vztahů. Cílem je aktivizace seniorů pro duchovní, kulturní, sociální a společenský rozvoj.

Rada seniorů ČR vystupuje jako zástupce všech příjemců starobních důchodů v procesu vyjednávání, konzultování a poradní funkce, s vládou, s jednotlivými rezorty, s parlamentem a s dalšími ústavními činiteli. Rovněž také s krajskými úřady a obecní samosprávou.

Rada seniorů České republiky má 11 krajských rad.

Největším zdrojem příjmů, zhruba 70%, jsou pro spolek dotace a to konkrétně úhrn dotací z krajských úřadů, viz Příloha B.

Předseda Rady seniorů ČR RSDr. Zdeněk Pernes je členem Rady vlády pro seniory a stárnutí populace, která se podílala na vytvoření dokumentu Akční plán.

Rada seniorů ČR se realizuje v těchto oblastech Akčního plánu

- Zajištění a ochrana práv starších osob - Rada seniorů ČR provozuje bezplatnou poradnu sociálního, občanského, rodinného a bytového práva.
- Zaměstnávání starších pracovníků a seniorů ve vazbě na systém důchodového pojištění – vyjednávací aktivita Rady seniorů ČR, v minulosti například o navrácení slevy na dani pro pracující důchodce.

- Kvalitní prostředí pro život seniorů – vyjednávací aktivita Rady seniorů ČR proti snížení příspěvku na bydlení pro osamocené seniory a zvýšení ochrany osamocených seniorů z nájemních bytů.

8 Hodnocení a návrhy opatření

Demografické stárnutí je zřejmý jev, který v budoucnu přinese zvýšené nároky na zdravotní a sociální péči z hlediska finančního i personálního. Souběžně vyšší věk dožití přináší i zvýšené nároky na fond důchodového pojištění.

Zákonodárci České republiky jsou s tímto faktem srozuměni. I když je tato problematika z důvodů sociálních a ekonomických diskutovaným tématem, zákonodárná moc neřadí tuto problematiku mezi své priority. Nejaktivnějším aktérem, který apeluje na provedení alespoň dílčích změn, je Ministerstvo práce a sociálních věcí, které je v problematice stárnutí nejvíce zainteresováno.

Stěžejní aktivitou MPSV v problematice stárnutí je Akční plán. Výsledky tohoto dokumentu jsou již výše zmíněny. Opatření stanovená pro období roku 2013 nebyla z velké části splněna a dokument zůstal pouze formálním námětem pro řešení problémů spjatých se seniorskou populací.

Objektivním důvodem tohoto neúspěchu je nedostatek finančních zdrojů. Na realizaci Akčního plánu není vyčleněna položka ve státním rozpočtu. Pokud by se podařilo v rámci aktualizace programu vyčlenit částku na realizaci opatření a rovněž také na medializaci Akčního plánu, je to předpoklad pro úspěšné plnění Akčního plánu v budoucnosti.

Subjektivním důvodem neuspokojivých výsledků splnění opatření Akčního plánu za rok 2013 je nedostatečná podpora vlády. Zákonodárci neřadí mezi své priority problematiku stárnutí a to se potom promítá do všech resortů. Není kladen důraz na spolupráci mezi jednotlivými resorty ani nejsou vyčleněni pracovníci, kteří by měli zodpovědnost za svěřený úkol z Akčního plánu. Ve vyhodnocujících zprávách jednotlivých resortů jsou zmíněny nedostatečné personální zdroje. Důvodem však může být nedostatečná motivace pracovníků spolupracujících ministerstev, na úkoly není kladen velký důraz, protože se jedná o projekt cizího resortu.

Ve vyhodnocující zprávě je jedním z důvodů neplnění stanovených úkolů uvedena meziresortní neprovázanost. Návrhem na zlepšení situace je zapojení Rady vlády pro seniory a stárnutí. Je s podivem, že tento spolek již nyní nemá větší vliv na meziresortní spolupráci, neboť část členů Rady jsou ministři nebo náměstci sedmi dalších ministerstev. Rada se skládá i ze zástupců seniorských a proseniorských organizací, jeví se proto jako dobrý prostředník mezi všemi aktéry Akčního plánu.

Seniorským a proseniorským organizacím Akční plán přímo neukládá povinnost plnit opatření ke splnění cílů programu. Tento dokument pouze vyjadřuje národní cíle a pro tyto organizace má sloužit především jako doporučení pro jejich činnost.

Pro zhodnocení reality plnění Akčního plánu autorka práce vybrala organizace, které se věnují seniorům v rozmanitých oblastech. Všechny organizace se podílejí na plnění Akčního plánu alespoň v některých bodech. Je to dáno charakterem činnosti organizace.

Všechny oslovené organizace měly povědomí o existenci Akčního plánu. Některé měly znalosti o obsahu dokumentu pouze letmé, některé organizace se přímo podílely, respektive jejich zástupci, na tvorbě dokumentu.

Činnosti organizací však Akční plán nijak neovlivňuje. Cíle Akčního plánu jsou všeobecně chápány jakou žádoucí a proto i bez tohoto dokumentu by organizace pracovaly ve stejném smyslu jako dosud.

Seniorské a proseniorské organizace, které se přímo angažovaly při návrhu Akčního plánu, se objevují mezi příjemci dotačního programu „Podpora veřejně účelných aktivit seniorských a proseniorských organizací s celostátní působností“, které vyhlašuje každý rok Ministerstvo práce a sociálních věcí. Může to vypovídat o zájmu organizací podílet se nejen na koncepčních změnách v problematice seniorů, ale také získání finančních prostředků na vlastní realizované projekty. Tyto společnosti musí mít dostatek personálních zdrojů, aby se mohly této nadstandardní činnosti věnovat. Při poradní činnosti na přípravách a vzniku Akčního plánu lze také předpokládat navázání bližších vztahů s pracovníky MPSV, které mohou být zúročeny v dotačním řízení. Je tím míněna zejména informovanost o probíhajících řízeních.

Ministerstvo práce a sociálních věcí mělo ambici zmapovat nejžehavější témata problematiky vzrůstajícího počtu seniorů a vytvořit soustavu opatření, kterými by stát mohl předejít problémům v budoucnosti.

Autorka této práce se však domnívá, že jsou i další důležitá témata, kterými by se zákonodárci měli zabývat. Vychází ze zkušeností, které získala na své maloobchodní prodejně zaměřené na prodej praktických pomůcek pro seniory a při spolupráci s organizacemi, které se zabývají péčí o seniory.

1. System financování – systém financování je u organizací, které se zabývají domácí péčí, pečovatelskou službou anebo jsou provozovateli pobytových zařízení pro seniory velmi nestabilní. Tyto organizace jsou financované částečně z příspěvků klientů, od zdravotních

pojišťoven za zdravotní péči a z velké části z dotací různých zdrojů. Všichni poskytovatelé jsou závislí na poskytnutí dotací ze státního rozpočtu, na jejíž přiznání však nemají právní nárok. Zdroje financování těchto služeb jsou tak v zásadě nahodilé, netransparentní, nesystémové a nenárokové. Řešením by bylo stanovení pevné částky na jednoho klienta, která by byla pevně dána a organizace by tak mohla řídit efektivně svůj rozpočet v dlouhodobějším horizontu. Námět na řešení také může přinést financování ve Švýcarsku, kde fungují doplňkové dávky. Pokud stát limituje v zájmu dostupnosti péče pro všechny občany výši úhrad za poskytovanou péči, je nutné stanovit, kdo bude hradit rozdíl mezi stanovenou výší úhrady a skutečnými náklady na poskytovanou službu. Může být využit k tomu účelu movitý nebo nemovitý majetek klienta, participace rodinných příslušníků a v případě nouze i státní nebo samosprávný rozpočet.

2. Propojení zdravotních a sociálních služeb – Zdravotní úkony jsou placeny ze zdravotního pojištění a sociální služby zase z fondů sociálních. Tyto služby na sebe často nenasazují a jednotlivé složky spolu nespolupracují. Tato situace je nepříznivá nejen pro pacienta – klienta, ale je i nevhodná. Často jsou poskytovány dražší zdravotnické služby, které lze nahradit sociální péčí. Je to například umístění pacienta v léčebně pro dlouhodobě nemocné, kde je péče hrazena ze zdravotního pojištění, i když jeho stav není tak vážný a tato situace by se mohla vyřešit pobytem v domově pro seniory nebo jinou formou sociální péče. Z pohledu státu je jeden občan zároveň pacientem čerpajícím zdravotní péči a zároveň klientem sociální péče. Navrhované opatření je propojení Ministerstva zdravotnictví a Ministerstva práce a sociálních věcí. Peníze na zdravotní a sociální péči by měly být čerpány z jedné položky rozpočtu, tak aby si nekonkurovaly.
3. Informace o dostupných službách – Stále panuje velká neinformovanost o dostupných službách. Senioři neví, na jaké služby mají nárok. Často nemají ponětí, že mohou využít domácí péči nebo pečovatelskou službu. Neví, kde získat informace a že tyto služby mohou být z velké části hrazeny zdravotní pojišťovnou nebo z příspěvku na péči. Neví, že existuje tísňová péče. To je zatím velice málo využívaná služba, právě z důvodu neinformovanosti. Lidé často musí opustit svůj domov a prostředí, protože ztrácejí svojí soběstačnost, a jsou umístěni v pobytovém zařízení pro seniory. Domácí péče a pečovatelská služba může výrazně oddálit odchod z domova. Ambulantní a terénní služby jsou pro stát výrazně levnější než ústavní zařízení. Opatřením je stanovit řád předání informací. Omezení soběstačnosti je spjato se zdravotním stavem. Pokud by se podařilo propojit zdravotní a sociální péči, praktický lékař by se jevil jako dobrý zdroj pro

poskytnutí informací pacientovi nebo předání informace poskytovatelům sociálních služeb. Pokud by stát sám aktivně nabízel sociální služby, zpomalil by proces ztráty soběstačnosti a ušetřil tak prostředky vynaložené v pobytových zařízeních.

Podmínkou je také dostupnost všech služeb, což může být problém hlavně v malých obcích. S tím souvisí i větší podpora současných i nově vzniklých poskytovatelů domácí péče a pečovatelské služby, zvážit byrokratickou zátěž organizací.

- 4. Pobytová zařízení** – Pobytová zařízení jsou nejdražší z nabízených forem poskytnuté péče pro běžné seniory. Jedno lůžko stojí přibližně 30 tis. Kč měsíčně. Stát si je toho vědom a proto v Akčním plánu plánuje posílení domácí a pečovatelské péče. Jak konkrétně, to bohužel není uvedeno. Podporu nově vzniklých pobytových seniorských domů ani rozšíření stávajících neplánuje. Ve vyhodnocení za rok 2013 je uvedeno „*Určité rezervy jsou spatřovány v současném pojetí pobytových služeb – bylo by žádoucí, aby tyto služby reagovaly na ty potřeby klientů, které nemohou být uspokojeny jinou formou služby nebo vlastními rodinnými příslušníky.*“ (MPSV, Zpráva o plnění..., 2014, str. 26 [online]. [cit. 1.4.2015]. Dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/18749/Zprava_2013.pdf) Stát se domnívá, že část seniorů, kteří nyní žijí v pobytových zařízeních, by mohli zůstat ve svých domovech a být obslouženi pomocí ambulantních a terénních služeb. Domnívá se, že pokud by se klienti odbavovali do pobytových zařízení až po vyčerpání možnosti domácí a pečovatelské služby, je v současné době rezerva míst v pobytových zařízeních a nemusí tak reflektovat na zvýšený počet zájemců v budoucnosti. Autoři dokumentu však neberou v potaz, že již v současné době poptávka po těchto službách převyšuje nabídku. Za rok 2013 bylo téměř 61 tisíc neuspokojených zájemců o pobyt v domovech pro seniory⁴. Kapacita stávajících pobytových zařízení nebude zřejmě stačit.

Z jakých dat autoři Akčního plánu vycházeli, není uvedeno. Je však zřejmé, že na úrovni krajů tuto situaci vyhodnotili zcela opačně. V dokumentu „Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Plzeňském kraji na období 2015 – 2018“, v kapitole „Priority Plzeňského kraje“ je uvedena podpora vzniku a rozšíření domů pro seniory. Návrhem na zlepšení je napravit komunikaci mezi zástupci kraje, obcí a MPSV.

4 MPSV, Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí
http://www.mpsv.cz/files/clanky/19296/MPSV_rocenka2013_061114.pdf

5. Neformální péče – Neformální péče je bezplatná péče rodinných příslušníků. Vedle ambulantní a terénní péče je to významná pomoc v péči o seniora, který může pobývat v domácím prostředí. Tato péče je často brána jako samozřejmá a je nedocenená, ať již z hlediska finančního nebo náročnosti odváděné práce. Rozvoj neformální péče by byl další výraznou pomocí vedle domácí péče a pečovatelsví v prodloužení pobytu seniora v domácím prostředí. Akční plán sice zmiňuje podporu neformální péče, ale konkrétní opatření není stanoveno. Námětem na zlepšení a rozšíření neformální péče je udělat z této služby profesi. Téměř dvě třetiny rodinných ošetřovatelů jsou ženy. Ve věku mezi 55-64 lety 36% žen provádí neformální péči. Více jak polovina z těchto žen je ekonomicky neaktivních, buď z důvodu neslučitelnosti práce a neformální péče nebo z důvodu nedobrovolné nezaměstnanosti. V současné době člověk pečující o osobu s nárokem na příspěvek na péči II.- IV. stupně, je státním pojištěncem, tato doba se mu počítá do odpracovaných let pro nárok starobního důchodu, nicméně sám nepobírá žádný příjem. Tento pečující by měl nárok na příspěvek na péči seniora, o kterého se stará. Tento příspěvek by mu zřejmě nenahradil ušlý příjem ze zaměstnání, bylo by žádoucí tuto činnost ještě ohodnotit další dávkou. Na druhou stranu povinností pečující osoby by bylo přiměřené vzdělání pro takto fyzicky i psychicky náročnou práci. Kladem tohoto opatření by bylo zachování kvality života seniorů v domácím prostředí, úspora peněz státu za pobytové zařízení a rovněž i snížení nezaměstnanosti v kritické skupině 55+.
6. Příspěvek na péči – Příspěvek na péči je v současné době vyplácen ve čtyřech stupních dle nemohoucnosti klienta. Příjemcem této dávky je klient nebo zařízení, které péči poskytuje. Pokud je klient umístěn v pobytovém zařízení, příspěvek pobírá provozovatel. Pokud je však klient v domácím prostředí, vyplácí se tento příspěvek v hotovosti. Problémem je, že příjemci často tento příspěvek chápou jako svůj vlastní příjem a nechtějí si potom potřebné služby objednat, tím nedostávají potřebnou péči, kterou potřebují. Například od pečovatelské služby si mohou objednat nejen dovoz obědů, ale i úklid, pomoc s osobní hygienou apod. Návrhem na opatření by bylo místo vyplácení peněz v hotovosti poukázka, na kterou by si poskytovatelé služby mohli nechat práci proplatit. Výsledkem by byla lepší péče o seniory a zároveň úspora z nevyčerpaných poukázek.
7. Vlastní příprava na stárnutí – Lidé většinou začínají řešit problémy, až když nastanou. Ve věku ekonomické aktivity a v plné síle si nepřipouštějí myšlenku, že za 20 let již nebudou v takové kondici. Především svoje bydlení by měli vyřešit ještě v době, kdy jsou zcela samostatní. Zvážit vhodnost bytu, například ve vyšším patře bez výtahu, uspořádání

koupelny – pořízení sprchového koutu, dosah MHD a služeb apod. Návrh opatření je informační kampaň zaměřená na lidi okolo 60-ti let, aby se připravili na stáří a prodloužili tak svoji samostatnost. Tato problematika souvisí s budováním domů s pečovatelskou službou – obec by měla mít přehled, jaká kapacita bude potřeba a připravit se na tuto situaci.

8. Bezpečnost a nekalé obchodní praktiky – Nešvar předváděcích prodejních akcí se děje stále. I když je snaha o větší informovanost seniorů, toto není účinné opatření. Zákroky proti těmto prodejcům by měly být razantnější a více finančně náročné, tak aby již tato aktivita nebyla výdělečným podnikem.

Závěr

Bakalářská práce byla zaměřena na podporu státu v péči o seniory. Na základě demografických prognóz je problematika stárání, stárnutí a život seniorů aktuálním a diskutovaným tématem.

Cílem bakalářské práce bylo zhodnotit výsledky Akčního plánu dosažené za rok 2013. Akční plán je souhrn vizí, které vyjadřovaly dlouhodobé cíle státu. Mezi hlavní principy politiky přípravy na stárnutí z pohledu MPSV patří důraz na lidská práva, respektování genderového aspektu problematiky stárnutí, celoživotní přístup ke stárnutí a zdraví, důraz na rodinu a mezigenerační vztahy.

Dosažené výsledky Akčního plánu za rok 2013 jsou neuspokojivé. Za neúspěchem jsou objektivní i subjektivní důvody. Hlavním problémem je financování aktivit Akčního plánu, na činnosti není vyhrazena položka ve státním rozpočtu. Dále převládá mezirezortní neprovázanost, ministerstva spolu nespolupracují, chybí personální zdroje. Všechny tyto problémy mají společného jmenovatele a to je neprovázanost opatření Národního akčního plánu s Programovým prohlášením vlády a rovněž s koncepcemi, které jsou vytvářeny na jednotlivých rezortech. Opatřením pro nápravu by mohla být aktualizace Akčního plánu, kde by se cíle lépe formulovaly a přizpůsobily aktuální situaci a financování přímo ze státního rozpočtu. Dále je potřeba nastavit systém mezirezortní spolupráce například za pomoci Rady vlády pro seniory a otázky stárnutí. Zavedení nápravných opatření je však otázkou, jak významnou pozici zaujímá Akční plán v prioritách vlády. Pokud nebude řešení problematiky stárnutí podporováno vládou, zůstane Akční plán formálním dokumentem. Větší medializace hrozících problémů spojených s demografickým stárnutím by zvýšila tlak na vládu více se zabývat touto oblastí a to i pro vlády následující. Zajistilo by se tak průběžné plnění opatření bez ohledu na aktuální vládní koalici.

Druhým cílem práce bylo zhodnotit přínos Akčního plánu pro činnost seniorských a proseniorských organizací. Všechny oslovené organizace měly povědomí o existenci Akčního plánu. Tento dokument však neznamena pro organizace žádný konkrétní přínos. V rámci Akčního plánu nejsou vypisována žádná dotační řízení, do kterých by se mohly organizace přihlásit. Dotační řízení s tematikou pozitivního stárnutí vyhledávají jednotlivá ministerstva, krajské úřady, obce apod., tyto aktivity nejsou ale přímo svázány s Akčním plánem. Organizace Akční plán vnímají jako doporučení, jaké jsou cíle státu v problematice seniorské populace.

Při zpracování bakalářské práce se autorka setkala se zástupci seniorských a proseniorských organizací. V kombinaci s poznatky ze svého pracoviště získala mnoho námětů pro změnu systému v různých oblastech. Domnívá se, že některé náměty jsou naléhavější než oblasti, kterým se věnuje Akční plán. Jako palčivý problém se jeví budoucí kapacita pobytových zařízení pro seniory. Výraznou pomocí by bylo rozšíření ambulantních a terénních služeb jako je domácí péče, pečovatelská služba a neformální péče. V Akčním plánu je tato problematika pouze okrajově zmíněna v rámci jednoho opatření, které ani nebylo v roce 2013 splněno. Měl by být nastaven jasný model, kde seniorovi se snížením soběstačností by měla být automaticky nabídnuta jako první provázaná pečovatelská služba a domácí péče, pokud je to možné, využít neformální péči. Senioři nejsou sami informováni o těchto možnostech, nevyužívají tyto služby, jejich zdravotní stav se rychleji zhorší a jsou odkázáni na nepřetržitou pomoc jiných.

Akční plán je souhrn opatření, který má za cíl jednak zlepšit a prodloužit kvalitu života seniorů, ale zároveň také zmírnit zvyšující se náklady za sociálně-zdravotní péči seniorů v budoucnu. Všechny cíle jsou bezesporu celospolečensky přínosné a žádoucí. Nicméně některým by se měla určit vyšší priorita, v seniorském věku se do popředí hodnotového systému obecně dostává zdraví a vnímání osobní i společenské pohody.

Závěrem práce autorka konstatuje, že stát kladnou externalitu v podobě péče o seniory podporuje. Avšak koncepční změny v problematice seniorů reagující na demografické stárnutí jsou zatím nedostatečné. Podle míry úspěchu koncepčních změn, bude mít podobu financování těchto služeb v budoucnosti. Tato kladná externalita je zatím v našem systému obecně vnímána jako samozřejmost. Do budoucna se však senioři nevyhnou zvýšené participaci na nákladech za sociální péči. Stát by měl proto regulovat financování této specifické kladné externality, jednak ve vztahu ke státnímu rozpočtu, ale zároveň také k finančním možnostem seniorů.

Seznam tabulek

Tabulka 1 Vývoj složení obyvatelstva ČR podle hlavních věkových skupin mezi lety 2000-2065, vybrané roky (v %)	12
---	----

Seznam použitých zkratek

AKČNÍ PLÁN – NÁRODNÍ AKČNÍ PLÁN PODPORUJÍCÍ POZITIVNÍ STÁRNUTÍ PRO OBDOBÍ LET 2013

AŽ 2017

ČSÚ – Český statistický úřad

ČR – Česká republika

EU – Evropská unie

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

OSS MMP – Sociální služby města Plzně

Rada – Rada vlády pro seniory a stárnutí populace

Totem – Totem – regionální dobrovolnické centrum

ÚMO 1 – Úřad městského obvodu 1

ÚMO 2 – Úřad městského obvodu 2

Seznam použité literatury

TIŠTĚNÉ ZDROJE:

BURCIN B. A KUČERA T., PERSPEKTIVY POPULAČNÍHO VÝVOJE ČESKÉ REPUBLIKY NA OBDOBÍ 2003 – 2065. 1. DOPLNĚNÉ VYDÁNÍ. PRAHA: DEMOART, 2003. ISBN 80-86746-01-1

DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar. *Kvalita života seniorů v domovech pro seniory*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing s.r.o., 2012. ISBN 978-80-247-4138-3

JACKSON, P.M. a BROWN, C.V. *Ekonomie veřejného sektoru*. Vydání 1. Praha: Eurolex Bohemia s.r.o., 2003. ISBN 80-86432-09-2

JEŘÁBEK, Hynek a kol. *Mezigenerační solidarita v péči o seniory*. Vydání 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. ISBN 978-80-7419-117-6

MANKIWI, Gregory N. *Zásady ekonomie*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing s.r.o., 2000. ISBN 80-7169-891-1

PRUŠA, Ladislav a HORECKÝ, Jiří. *Poskytování služeb sociální péče pro seniory v České republice a ve Švýcarsku: mezinárodní komparace*. Vydání 1. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky, 2012. ISBN 978-80-904668-3-8

SAMUELSON, Paul A. a NORDHAUS, William D. *Ekonomie 19. vydání*. Vydání 1. Praha: NS Svoboda, 2013. ISBN 978-80-205-0629-0

WRIGHT, Glen a NEMEC, Juraj. *Management veřejné správy*. Vydání 1. Praha: Ekopress s.r.o., 2003. ISBN 80-86119-70-X

Zákon č. 108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách, Sbíрка zákonů

Zákon č. 372/2011 Sb. Zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, Sbíрка zákonů

Elektronické zdroje:

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD [ONLINE]. 2014 [CIT. 30.4.2014]. DOSTUPNÉ Z:

[HTTP://WWW.CZSO.CZ](http://www.czso.cz)

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD [online]. *Projekce stárnutí...* 2014 [cit. 10.5.2014].
Dostupné z: http://www.czso.cz/animgraf/projekce_1950_2101/index.htm

DEMOGRAFIE [online]. *Demografické stárnutí ČR podle výsledků projekce.* 2012 [online, 15.4.2014] Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=824

DIECÉZNÍ CHARITA PLZEŇ [online]. *Výroční zpráva 2013.* 2015 [cit. 27.2.2015].
Dostupné z: <http://www.dchp.cz/res/data/016/001976.pdf>

DOMOVINKA [online]. 2015 [cit. 10.1.2015]. Dostupné z: <http://www.domovinka.cz/>

CHALOUPKOVÁ, J.K.[online]. *Neformální péče v rodině...* 2013 [cit. 10.3.2015].
Dostupné z:
http://dav.soc.cas.cz/uploads/49c1b4b53ae349e160c7443ef7831dbfa6c1b72e_DaV_2013-2_107-123-1.pdf

MPSV [online]. *Příprava na stárnutí.* 2014 [cit. 30.4.2014]. Dostupné z:
<http://www.mpsv.cz/cs/2856>

MPSV [online]. *Národní akční plán...* 2015 [online]. Dostupné z:
http://www.mpsv.cz/files/clanky/20848/NAP_2013-2017_070114.pdf

MPSV [online]. *Národní strategická zpráva...*2015 [cit. 10.5.2015]. Dostupné z:
http://www.mpsv.cz/files/clanky/1450/CZ_nsrp_cz.pdf

MPSV [online]. *Rada vlády pro seniory...* 2015 [cit. 28.2.2015]. Dostupné z:
<http://www.mpsv.cz/cs/2897>

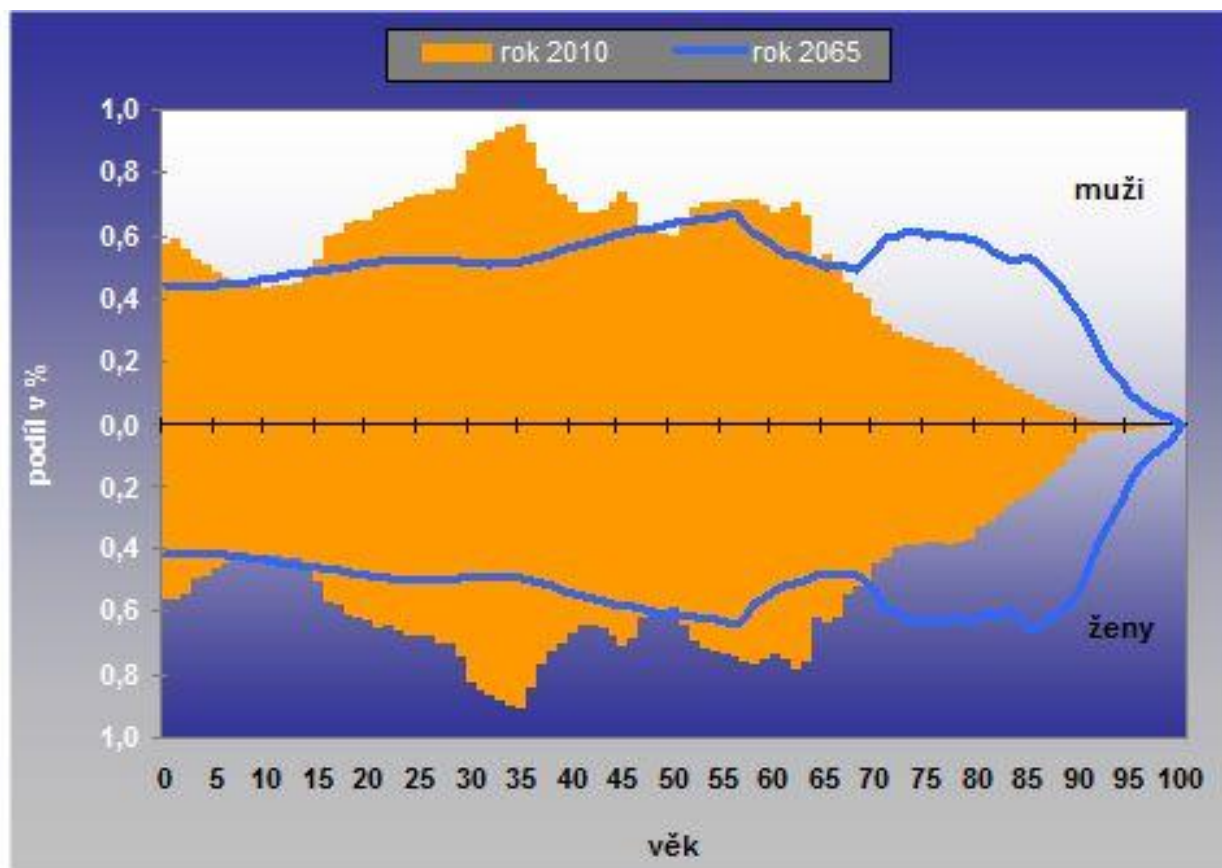
RADA SENIORŮ ČESKÉ REPUBLIKY [online]. 2015 [cit. 10.1.2015]. Dostupné z:
<http://www.rscr.cz/>

SLÁMA, O. [online]. *Obecná a specializovaná paliativní...* 2012, [cit. 15.3.2015]. Dostupné z: <http://www.solen.sk/pdf/af6a9ed66bb837eccc430ff37f3263da.pdf>

TOTEM [online]. 2015 [cit. 10.1.2015]. Dostupné z: <http://www.totem-rdc.cz/>

Příloha A

Reálná a předpokládaná věková struktura obyvatelstva České republiky v letech 2010 a 2065

Zdroj: DEMOGRAFIE, Demografické stárnutí ČR podle výsledků projekce, 2012 [online, 15.4.2014] Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=824

Příloha B

Zdroje financování seniorských a proseniorských organizací za období 1.1. – 31.12.2013

Domovinka o.p.s.

Dotace Magistrát města Plzně	100 000 Kč
Dotace Magistrát města Plzně	2 230 000 Kč
Dotace MPSV	2 233 000 Kč
Dotace Plzeňský kraj	231 000 Kč
Dotace UMO1	80 000 Kč
Dotace UMO2	15 000 Kč
Dotace Úřad práce	57 000 Kč
	4 946 000 Kč
<i>Zdroj: vlastní zpracování, 2015</i>	

Domov pokojného stáří sv. Alžběta

Tržby za služby - zdrav.pojišťovny	434 513 Kč
Tržby od uživatelů	5 621 419 Kč
Tržby za služby ostatní	25 417 Kč
Dotace MPSV	1 898 000 Kč
Dotace EU	0 Kč
Dotace kraje	102 000 Kč
Dotace obec	1 350 000 Kč
Ostatní výnosy	59 119 Kč
Dary tuzemské	6 613 Kč
	9 497 081 Kč
<i>Zdroj: vlastní zpracování, 2015</i>	

Totem - RDC

Dotace OSS MMP	1 097 971 Kč
Dotace UMO Plzeň 1	512 000 Kč
Dotace MPSV	832 000 Kč
Dotace MVČR	145 000 Kč
Dotace Nadace člověk v tísní	40 200 Kč
Dotace MMP	47 000 Kč
Dotace Plzeňský kraj fond hejtmána	70 000 Kč
Dotace Plzeňský kraj	132 000 Kč
Dotace Nadace ČEZ	141 568 Kč
Dotace Nadace České spořitelny	43 380 Kč
Dotace OPRLZ	52 351 Kč
Dotace Úřady práce	107 200 Kč
Dotace Tandem koord. centrum	326 871 Kč

Příspěvky na vlastní činnost	654 780 Kč
Tržba za vlastní činnost	161 922 Kč
Tržby z vedlejší činnosti	287 564 Kč
Celkem	4 651 807 Kč
Investiční dotace OSS MMP	1 117 732 Kč
<i>Zdroj: vlastní zpracování, 2015</i>	

Rada seniorů ČR

Dotace MPSV	1 437 000 Kč
Dotace MMR	450 000 Kč
Dotace z rozpočtu krajů	603 150 Kč
Dotace Úřad práce	60 680 Kč
Dotace Krajských úřadů	2 075 000 Kč
Ostatní tržby	1 887 263 Kč
Celkem	6 513 093 Kč
<i>Zdroj: vlastní zpracování, 2015</i>	

Příloha C

Dotační řízení MPSV za rok 2012 až 2015

rok	kolo/celkem	rozpočet projektu	požadovaná dotace	počet projektů
2012	1.kolo	5 780 575 Kč	3 089 521 Kč	7
2012	2.kolo	7 040 628 Kč	3 334 075 Kč	6
2012	celkem	12 821 203 Kč	6 423 596 Kč	13
2013	1.kolo	14 072 222 Kč	5 774 804 Kč	8
2013	2.kolo	1 992 000 Kč	1 332 400 Kč	3
2013	celkem	16 064 222 Kč	7 107 204 Kč	11
2014	1.kolo	10 928 859 Kč	6 573 907 Kč	11
2014	2.kolo	6 302 232 Kč	2 822 352 Kč	6
2014	celkem	17 231 091 Kč	9 396 259 Kč	17
2015	1.kolo	25 140 273 Kč	10 783 457 Kč	20

Zdroj: vlastní zpracování, 2015

Abstrakt

HERIANOVÁ Martina. *Podpora státu při vzniku a provozování kladné externality v ekonomice*. Bakalářská práce. Cheb: Fakulta ekonomická ZČU v Plzni, počet stran: 58, 2015

Klíčová slova:

Externalita, Demografické stárnutí, Senior, Národní akční plán, Sociální péče,

Bakalářská práce je zaměřena na podporu státu v péči o seniory. Úvodem jsou uvedeny demografické podklady a hlavní subjekty, které se zabývají problematikou seniorů. Nosným tématem práce je „Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017“. Pro zjištění praktického přínosu tohoto dokumentu byly osloveny seniorské a proseniorské organizace působící v různých oblastech. Cílem bakalářské práce je zhodnotit výsledky tohoto národního akčního plánu dosažené za rok 2013. A dále byl zhodnocen přínos plánu v konfrontaci se skutečnými podmínkami v seniorských a proseniorských organizacích. Byla navržena opatření ke zlepšení realizace zmiňovaného plánu. Zároveň také byly navrženy další problematické oblasti, kterým by měla být věnována pozornost. Jedná se zejména o problematiku poskytování sociální péče.

Abstract

HERIANOVÁ Martina. Subsidies for establishing and operating positive externalities in the economy. Bakalářská práce. Cheb: Fakulta ekonomická ZČU v Plzni, počet stran: 58, 2015

Key words:

Externality, Demographic aging, Senior, the National Action Plan, Social Care,

This bachelor thesis is focused on the state support in care for elderly people. In the beginning of the thesis there are shown demographic data and key players dealing with issues connected with seniors. The main theme of the thesis is: “The National action plan supporting positive aging during the period of years 2013 – 2017”. To determine the practical benefits of this work there were addressed seniors’ and senior-friendly organizations operating in different areas. The aim of this thesis is to evaluate the results of the national action plan achieved in 2013. Furthermore the benefits of the plan were evaluated in a confrontation with the actual conditions in senior and senior-friendly organizations. There have been proposed actions to improve the implementation of the aforementioned plan. As well as there have been mentioned other problematic areas that should be paid attention to. In particular, the issue of providing of social care.

